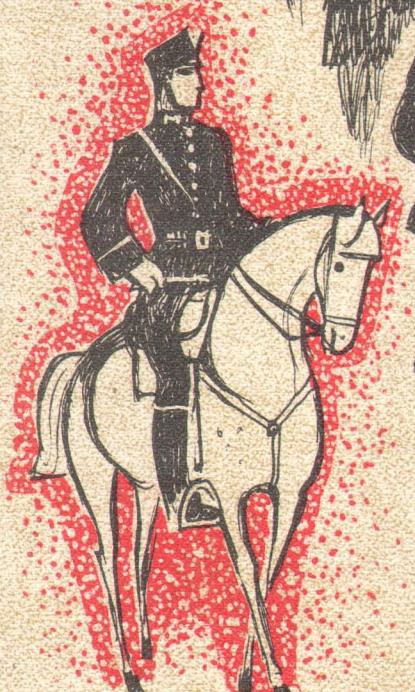
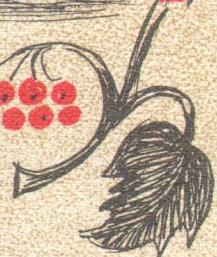
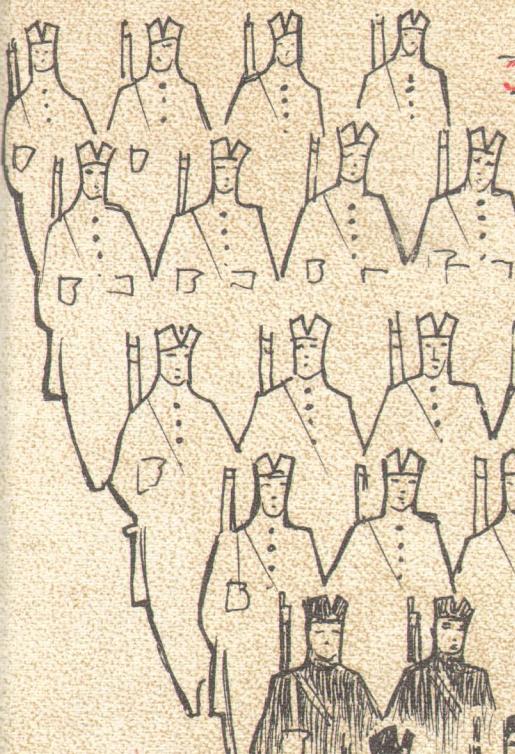

Ю. Б. ОЛЕКСИН

ПІСНЯ про ЧЕРВОНУ КАДИНУ

SIGISMUND BOHDAN OLEKSYN

THE SONG ABOUT "CHERVONA KALYNA"
ILLUSTRATED HISTORY OF THE UKRAINIAN
SICH RIFLEMEN FOR YOUTH

CHERVONA KALYNA
Ukrainian Publishing Cooperative, Inc.
New York, N.Y.

Жигмонт Богдан Олексин

ПІСНЯ ПРО ЧЕРВОНУ КАЛИНУ

**1914 — 1974
ІСТОРІЯ УСС-ів ДЛЯ МОЛОДІ**

diasporiana.org.ua

Українське Видавництво
Червона Калина
Нью Йорк, Н. Й.

1974.

ЦЕ ВІДАННЯ
ІМОНЯ ПРО ЧЕРВОНУ КАЛИНУ
ПОЯВЛЯЄТЬСЯ КОШТОМ ВИДАВНИЦТВА „ЧЕРВОНА КАЛИНА”,
РОДИНИ ПОКІЙНОГО АВТОРА І ЙОГО ПРИЯТЕЛІВ.

МИСТЕЦЬКЕ ОФОРМЛЕННЯ:

Обкладинка — арт. маляра Едварда Козака

Портрет — арт. маляра Михайла Мороза

Жигмонт Богдан Олексин

Ой, у лузі гервона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася . . .
А ми тую гервону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей-гей розвеселимо! . .

(Із пісні-гимну Українських Січових Стрільців)

Дорогі молоді читачі!

На обкладинці цієї книжки, що зветься — „ПІСНЯ ПРО ЧЕРВОНУ КАЛИНУ” — ви бачите вояків якоєсь армії, а на дальшій сторінці бачите оригінальну емблему, — знак з левом в короні. Під ним загадкові літери: У.С.С. 1914. Подивімся на цю емблему ще раз. Вона варта цього: з нею і за неї

Вишкіл УСС. 1-ша чета 33-ої сотні. Всередині кмдт сотні хор. М. Девосер. Зліва дес. Г. Щепанкевич, зправа дес. В. Касиян. Миколаїв, бараки 26.VI.1917.

загинули в боротьбі за вільну, державну Україну багато сотень найкращого українського калинового цвіту — ваших далеких братів і сестер.

Що ж це за люди, яка це армія? Кого ми побачили на обкладинці книжки?

Це — українське військо, Українські Січові Стрільці. Якщо хто з наших Усусусів залишився живим після війни, то все ж таки небагато вже їх між нами. Їх залишилося ще коло ста, і ми їх із пошаною і любов'ю звемо Останньою Сотнею УССтрільців.

За що вони змагались? Чому такими молоденькими добровільно пішли до війська? Чому вони з молодих, без журних студентів, селян, робітників на заході України — обернулись у воїнів.

Щоб це краще зрозуміти, погляньмо на малу Европи й України. Тут зображене Европу в наших часах, коли майже всі Українські Землі опинилися під контролею Москви з її „комунізмом”, у московській імперії, що зветься Союз Советських Соціалістичних Республік, ССР. Москва назвала нашу Україну „УССР” — Українська Советська Соціалістична Республіка”, яка в столиці Києві ніби має навіть свій уряд — насправді ж Москва видає всі накази.

— Чи Українські Січові Стрільці змагались проти царської Москви і проти московських большевиків-комуністів?

— Так! Воювали проти москалів. Змагалися вони і проти Польщі, бо вона хотіла захопити Західну Україну.

— Україна, як ви знаєте, це така велика держава, як Франція, або Єспанія. Вона тепер в московській-комуністичній неволі. На Україні живуть близько 48 мільйонів людей, але з них майже 10 мільйонів — це чужі й ворожі українцям люди — „рускі”, росіяни, або, як писав Тарас Шевченко, москалі. Це окупанти, які хочуть, щоб українці забули свою рідну мову, свою культуру, традиції, свою християнську віру, навіть свої чудові пісні — щоб забули свою рідну історію. А історії забувати не можна, бо хто не знає, що було вчора — не буде знати, що буде завтра, які рішення треба робити, куди йти, як не робити помилок.

Московські большевики забороняють в Україні згадувати про Українських Січових Стрільців. Навіть їхні могили у

Емблема УСС
Відзнака на шапці 1914-1918

Львові окупанти наказали знищити, і проти цього виступив молодий український учений в Україні Вячеслав Чорновіл у 1971 році, засуджений Москвою на каторгу ...

Проти несправедливості, проти загарбання України та її поневолення змагалися ті, про яких ця книжка. Прочитаймо „Пісню про червону калину” — про Україну, за яку боролись і яку збройно охороняли наші славні Українські Січові Стрільці. Їх залишилась на Божому світі остання Сотня. Поклін їм і привіт! Одного дня вони, старенькі, нездорові, з московськими ранами на тілі — відійдуть від нас навіки.

Але Українські Січові Стрільці ніколи не помрутъ, вони будуть вічно жити в наших молодих душах, у серцях молодих українських поколінь. Чому? — бо вони змагались за те, щоб ми жили, щоб вічно жила Україна.

Шевченківський здиг у Львові, 28. червня 1914. Похід вулицями Львова. Кінець відділу сокільських стрільців, за ним провід здигу.

КОРОТКА МАНДРІВКА В ІСТОРІЮ

Українські науковці, геологи, розкопали частину Києва в 1971 році і знайшли в землі великих будов, міцні стіни фортець. Вони визначили, що тим будовам 1 500 років! Отже наша столиця, місто Київ над Дніпром, пе одна з найдавніших європейських столиць.

У місяці липні 988 року Україна, що тоді ще звалась Київська Русь, прийняла християнство: люди пізнали, що на світі є Творець, Бог, і почали хреститись, почали вірити у Творця Видимого і Невидимого; тоді в Києві князі почали творити бібліотеки з рукописних книжок, будували гарні церкви, карбували українські золоті й срібні гроші, ставлячи на них знак Тризуб — український національний герб.

Коли Київ дуже потерпів від нападів азійських орд із степів, тоді місто Львів стало ніби новою столицею України. Воно лежить на заході, далі від диких тогочасних степів. Місто Львів мало за герба зображення лева. У Львові і в Галичі та в інших містах на заході України були князі й королі, між ними славний король Данило. На пам'ять про ті часи — Українські Січові Стрільці мали на своїх шапках емблему з зображенням лева. Західна частина України Галичина, допомагала східній частині України, Наддніпрянщині, де лежить Київ; а коли була потреба — тоді Квів допомагав Львову.

Через кілька віків український козацький гетьман Іван Мазепа бився проти Москви спільно із шведським королем Карлом ХІІ. Вони не змогли виграти бою під Полтавою в 1709 році, і відтоді Москва почала окупувати Україну, а Західну Україну зайняли поляки. Але наші славні вояки запорізькі козаки із Січі над Дніпром ще боролись, як тільки могли, проти чужих людей-напасників.

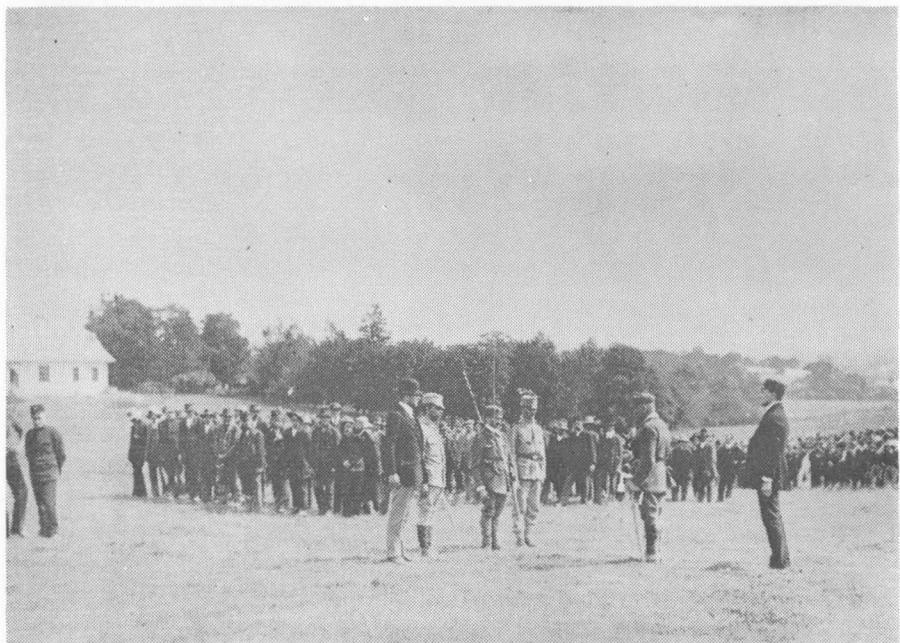
Після зруйнування Запорізької Січі в 1775 р., центр її був на острові Хортиці, поблизу сучасного міста Запоріжжя. Україна потрапила в неволю Москви, а частина Українських Земель — Галичина і Буковина, потрапили під зверхність Австро-Угорської держави.

Таким чином у 18-му сторіччі Україну, після довгих кривавих змагань, розділили між собою дві держави: Московська й Австрійська.

Чи українцям це подобалося? Очевидно, що ні. Кому подобається жити в неволі, працювати на інших, слухати чужих наказів, терпіти знущання?

Ось у цьому й була головна причина, чому в Україні з'явилися Усусуси — Українські Січові Стрільці, у 1914-му році, у Львові, під австрійською займанчиною.

У 1914 році українці відзначали 100-річчя народження геніяльного нашого поета Тараса Шевченка. Тарас Шевченко закликав усіх боротися за волю: „Борітесь, поборете, вам Бог помагає!” Він писав: „Встане Україна, світ правди за- світить, і помоляться на волі невольничі діти!”

Вправи добровольців-УСС у Львові на „Кайзервальді”. Серпень 1914.

Т. Шевченко своїми творами зробив дуже багато для того, щоб українці зрозуміли, що за свободу і свою державу, свої права треба боротися, треба змагатись — наукою і зброяю. Тому частина української молоді пішла масово до шкіл. Деяка частина молоді хотіла навчитися орудувати зброяю, щоб потім виступити проти гнобителів України.

Невідомий фотограф зробив фото, дуже важливий, історичний документ, який ілюструє живий зв'язок між молодою армією, Українськими Січовими Стрільцями, і Тарасом Шевченком: 2 квітня 1916 року Українські Січові Стрільці спільно з селянами у селі Свистільниках у Галичині (Захід України) в Коші УСС влаштували Свято Тараса Шевченка. Виступає з промовою сотник УСС Н. Гірняк, за ним видно старшин УСС, а над ними — портрет українського Кобзаря Тараса Шевченка.

Свято Шевченка в Коші УСС в Свистільниках. Промова сот. Н. Гірняка.
2.IV.1916.

„СІЧ”, „СОКІЛ”, „ПЛАСТ” ...

Український письменник, приятель Тараса Шевченка, Пантелеймон Куліш писав, що „немає тепер нічого, що не мало б свого коріння в минулому”. Дійсно, всі події тісно в'язнуться між собою. Також і виникнення бойової формaciї Українських Січових Стрільців не сталося з „нічого”. Ця формація була створена в 1914 році, але перед тим сталися в Україні важливі події. Назведемо кілька: У Львові студентський гурток під назвою „Молода Україна” виступив у 1910 р. із закликом змагатися за створення самостійної Української Держави. Автором такого заклику був громадський діяч, адвокат Володимир Старосольський, який згодом став старшиною Українських Січових Стрільців.

Ще інший український політичний діяч, Микола Міхновський, виразник самостійницьких думок, написав брошурну під назвою „Самостійна Україна”. Він учив, що „державна незалежність є головною передумовою існування нації” та що „існує в світі одна гарантія політичної свободи — власна сила”. А коли українці взялися до боротьби за визволення України, то М. Міхновський заявив: „Доки на Українській Землі пануватиме чужинець, доти українці не складуть зброї. Доти всі покоління українців ітимуть на війну!”

Як звичайно в житті, за словами-думками, за ідеями — приходить діло, їх здійснення.

Вже в 1900 році з українських гір Карпат, в селі Завалі залунала бадьора пісня „Гей, там на горі Січ іде”. Це тоді біля Снятини організували перше руханкове (фізкультурне) товариство під назвою „Січ”. Назвали його „Січчю”, щоб зберегти традиції з козацьких гетьманських часів в Україні,

Д-р Кирило Трильовський,
голова Укр. Січового Союзу
і Бойової Управи УСС

Проф. Іван Боберський
голова Сокола-Батька,
член Бойової Управи УСС

Чет. д-р В. Старосольський
Фот. Віденсь 1916.

„Стрілецький Пласт” в Самборі 1913/14. Учні гімназії і семинарії. Між ними також старшини УСС: С. Пеленський, О. Коберський, Л. Коберський, Д. Кравс, М. Савчин, О. Даньківський, С. Терлецький, М. Яворський і позаяглі УСС: І. Беч, І. Кульчицький, М. Павлів, С. Олійник.

коли існувала Запорізька Січ. Організатор „Січі” д-р Кирило Трильовський у 1913 р. заснував при Українському Січовому Союзі — Стрілецьку Секцію, а коли вибухнула війна, він став на чолі Української Бойової Управи.

До руханкового, спортивного товариства „Січ” пристали десятки тисяч української молоді. Січовики плекали дух Мазепи, українського гетьмана, який виступав проти Москви та інших поневолювачів.

Крім „Січі” постало ще й інше спортивне товариство, під назвою „Сокіл”. Його створив фахівець спорту проф. Іван Боберський. Він завів у „Соколі” також стрілецькі відділи. Мета „Соколів” була ясно висловлена в їхній пісні: „Бороться будемо, соколи, всі ми за нашу святу Україну!” Проф. І. Боберський згодом став членом Української Бойової Управи.

У школах у ті часи було багато таємних українських гуртків: наша молодь виступала проти польського й австрій-

ського панування, проти окупації України. Чи такої свідомої молоді було багато? Придивіться добре до фото внизу, з 28 червня 1914 року у Львові, де тоді відбувся Шевченківський Здвиг. Бачимо похід вулицями українського Львова. На фото зображений кінець походу Відділів сокільських стрільців, а за ними видно керівників Здвигу.

Восени 1911 року у Львові з ініціативи студента філософічного факультету Львівського Університету Івана Чмоли (згодом він став командантом першої Сотні Українських Січових Стрільців у Львові) було створено таємний військовий гурток „Пласт”. До „Пласти” приймали і хлопців, і дівчат. Одна із засновниць „Пласти”, Олена Степанівна, український вояк, Усусуска, писала в спогадах: „Крім в'язання вузлів, пластового ходу, сигналізації — училися ми стріляти з револьвера, пізнавати систему кріса Манліхера . . . , таборувати . . . ”

Десятки тисяч молоді захоплювалися спортом у всіх його видах. Це також було потрібне, як для загального здоров'я народу, так і для підготови до військових вправ та змагань, коли вояк мусить бути міцним і натренованим для походів, безсонних ночей. Стара римська приказка „У здоровому тілі — здоровий дух” ожила в Україні на початку 19-го століття.

Учні 7-ої класи Академічної гімназії у Львові 1914 р. — відзначені учасники курсу стріляння. Зліва: 1. проф. П. Лещій, 3. Іл. Харак, 5. М. Чичкевич, 6. К. Левицький, 9. І. Бучковський, 10. О. Яримович, 11. Л. Голінатий, 12. Р. Берест, 5. і 10. — старшини УСС.

ТОВАРИСТВО „СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ”

У Львові польсько-австрійська окупаційна влада не хотіла дати українцям дозволу створити своє вояцьке добровільне товариство „Січові Стрільці”. Але поляки мали подібне товариство „Стшельци”. Тоді голова Українського Січового Союзу у Львові д-р К. Трильовський переклав дозволений владою статут польського товариства і послав його на затвердження владі. Хоч-не-хоч довелося владі затвердити той статут, і так було затверджено, легалізоване українське товариство „Січові Стрільці” у Львові.

З того часу таємна військова підготова нашої молоді по гуртках вийшла на люди: у західній частині України розпочався жвавий стрілецький рух, виникали нові стрілецькі товариства й гуртки, за власні гроші вони купували зброю, вчилися нею володіти. До 1914 року в Галичині було вже 96 товариств „Січові Стрільці”, при „Соколі” зорганізували Стрілецький Курінь. Середньошкільна молодь у Пласті також привчалась до зброї. Інструкторами були українці, які вже служили у війську й мали старшинські звання. Українські стрільці заводили уніформу на зразок європейських армій. Найшікавіша була стрілецька шапка — „мазепинка”, з вирізом спереду; вона була на згадку про гетьмана Івана Мазепу і, одночасно, була подібна до народної шапки. Бачимо хорунжу Українських Січових Стрільців Софію Галечко в такій шапці-мазепинці (сторінка 25).

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА

У 1914 році припадало 100-річчя з часу народження геніального поета Тараса Шевченка. Московський цар заборонив святкування, а навколо могили Т. Шевченка в Каневі під Дніпром навіть виставив поліційні сили. Однак, вся Україна готувалась до свята. Всюди відбулися маніфестації і походи вулицями, то Шевченківські концерти, з виступами промовців, з хорами, рецитаціями таких творів Кобзаря, як „Сон”, „Кавказ” та ін., у яких він закликав боротися проти загарбників, проти Росії.

У Львові вшанували пам'ять Тараса Шевченка найкраще на всю Україну. 28 червня 1914 р. у Львові відбувся велетенський Шевченківський Здвиг сотень тисяч українців. За день перед тим відбувся Шевченківський концерт, і тоді голова Українського Січового Союзу д-р К. Трильовський сказав: „Може вже недалеко та хвиля, коли приайдеться погострити багнети стрілецьких крісів на камені Тарасової могили та напитися шоломами з Дніпра-Славутиші води”.

Невідомий фотограф зберіг для нас фрагмент із Шевченківського Здвигу у Львові 28 червня 1914 року напередодні вибуху Першої світової війни між Росією і Австро-Угорщиною: за гімназійною духовою оркестрою маршують колони наших Січових Стрільців! Це ще не була справжня, регулярна армія, але це була конкретна підготовка до великої справи боротьби за власну Державу, за здійснення заклику Тараса Шевченка: „Борітесь — поборете”!.. Шевченківський Здвиг у Львові відбувся під кличем „Вставайте, кайдани порвіте”! Вулицями маршували десятки тисяч молодих членів „Січей” і „Соколів”, пластунів і членів студентських організацій, ро-

Шевченківський здиг у Львові, 28. червня 1914. За гімназійною оркестрою — колони Січових Стрільців.

бітників і селянської молоді. На площі Здигу під проводом сотника К. Гутковського молоді стрільці виконували військові вправи, а громадянство вітало предвісників рідного війська громовими оплесками.

Саме під час Шевченківського Здигу надійшла телеграма з Відня, що в Сараєві, столиці Боснії (тепер у Югославії) був убитий наслідник престолу в Австро-Угорській державі архікнязь Фердинанд і його дружина. Їх убив сербський націоналіст. Австрія почала вимагати, щоб Сербія видала вбивцю, але Сербія, за намовою ворожої до Австрії Росії, відмовилася. Тоді Австрія проголосила Сербії війну, а Москва — Австрії. Так і розпочалася Перша світова війна, в якій Москва хотіла приєднати до себе Західню частину України, щоб зліквідувати „мазепинське гніздо”, як називали національно свідому Галичину й усю Західну Україну московські шовіністи-імперіялісти.

Володимир Дорошенко
член Президії Союзу Визв. України

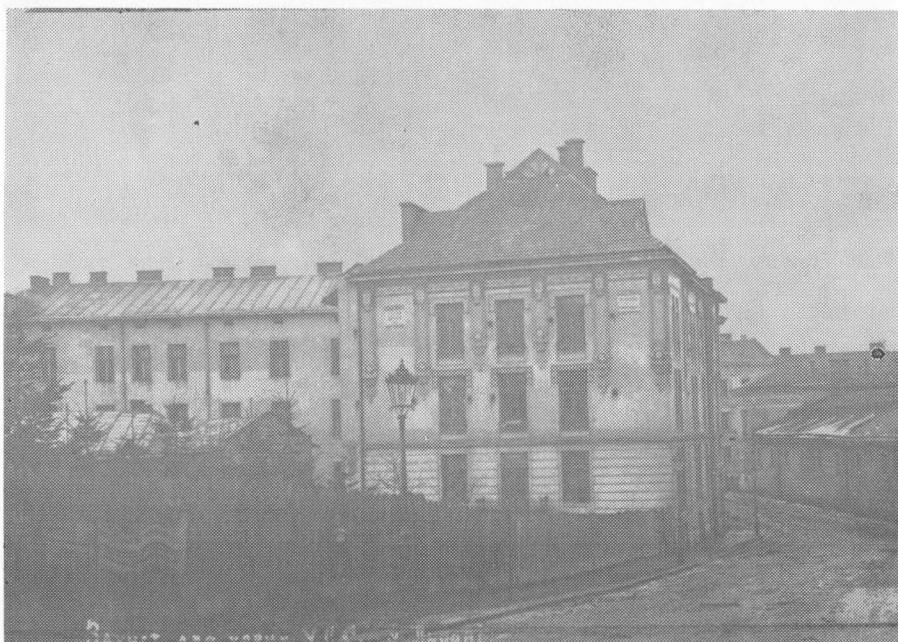
Андрій Жук,
член Президії Союзу Визв. України

У Львові українці самі, самовільно, відчинили мобілізаційний пункт і створили першу бойову Сотню Українських Січових Стрільців.

На початку серпня 1914 року у Львові зорганізувалась Головна Українська Рада і вирішила, спільно з представниками стрілецтва, створити корпус воєнних добровільців під назвою Українські Січові Стрільці, для боротьби, — разом із австрійською армією, — бо Західня Україна, себто Галичина, Буковина, Закарпаття, перебували під владою Австро-Угорщини, яка все таки не занадто переслідувала українців.

Головна Українська Рада у Львові опублікувала Маніфест, у якому закликала: „До бою! За здійснення ідеалу, який в теперішню хвилю з'єднує ціле українське громадянство! Нехай на руїнах царської імперії (російської) — зайде сонце вільної України!” Головна Українська Рада і Українська Бойова Управа видали спільний заклик: ставати до

збройної боротьби в лави Українських Січових Стрільців — за вільну, державну Україну! Тоді ж у Львові зорганізувався Союз Визволення України, СВУ, з політичних українських емігрантів із Росії, які перебували в Австрії. До СВУ входили д-р Дмитро Донцов, проф. Вол. Дорошенко, Андрій Жук та ін. Вони повідомили всю Україну, що „національно-політичною платформою Союзу є державна самостійність України”, і висловлювали віру, що „на руїнах Російської імперії, цієї тюрми народів, встане Вільна Самостійна Україна”! Містимо фото В. Дорошенка і проф. А. Жука з Президії СВУ.

„Дяківська Бурса” при вулиці Петра Скарги у Львові, де стояла 1-ша сотня (Дідушка) в серпні 1914. В 1915-1918 містився там „Захист для хворих УСС”.

СТВОРЕННЯ КОРПУСУ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

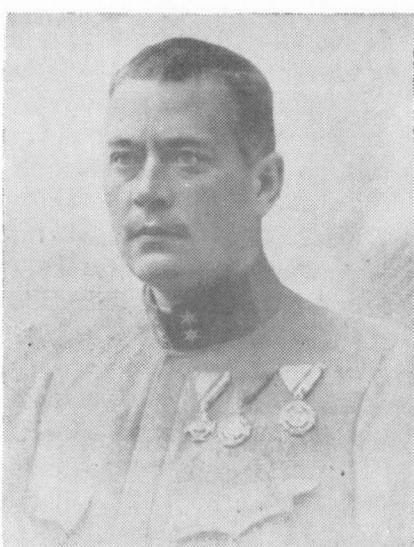
У серпні місяці 1914 р. в різних містах на Заході України, а найбільше у Львові, почали збиратися тисячі юнаків, гімназистів, середньошкільників, сільської молоді. Їх розбивали на сотні й розміщували по школах, по приватних будинках, українські старшини розпочинали з ними навчання. Все це відбувалося за українські гроші, що їх переважно збирало організоване українське жіноцтво серед народу. Начальником Українських Січових Стрільців спершу став суддя Теодор Рожанковський, отаман УСС (фото зліва), а, трохи згодом він перебрав інші обов'язки, і отаманом УСС став старшина Михайло Галущинський (праворуч).

Але польсько-австрійська адміністрація (влада) злякалась такого могутнього українського руху, такого гону до створення власної Української Армії. Почала втручатись поліція, добровольцям не дозволяли спинятись на довший час у Львові, або в Стрию. Австрійська влада не давала грошей на утримання добровольців, навіть на харчі для них, хоча вони змагалися б по боці австрійської армії. У Відні знали, що українці будуть воювати не так за збереження Австро-Угорської імперії, а за розвал Російської імперії й проголошення Української Держави, яка включала б усі українські землі.

30 серпня 1914 року всі добровольці Усусуси переїхали зі Львова й ін. міст до Стрия, де були казарми й площа для вправ. Усіх добровольців було 28.000, але австрійська влада дала дозвіл на зформування Українських Січових Стрільців тільки... з 2,500 вояків! Хоч які були обурені українці, та

Отаман Теодор Рожанковський
1-й Командант Легіону УСС

Отаман Михайло Галущинський
2-й Командант Легіону УСС

все ж доводилось погодитися з цим прикрем фактом. Зате до лав УСС потрапили країці з найкращих.

Австрійці поставили ще й іншу вимогу: щоб Українські Січові Стрільці склали присягу на вірність Австрії. Стрільці збунтувалися проти цього, але сотник Дмитро Вітовський мав холодний розум і вмовив стрільців скласти присягу, аби лише дістати до рук зброю і мати змогу воювати при першій же змозі за звільнення Києва і Львова з-під окупантів.

З днем 3-го вересня 1914 року Українські Січові Стрільці перейшли на утримання австрійської армії та дістали зброю, хоча вона була дуже стара — рушниці могли стріляти лише одним набоєм. Чому так? — бо австрійські „імператори“ не дуже то довіряли українцям.

Російська армія пішла в 1914 р. у наступ і натискала на австрійську, яка почала відступати на Закарпаття. Посунувсь у невідоме довгий-предовгий потяг із нашими стрільцями. Та хоч і як прикро було розпочинати війну з відступу, наші Усу-

суси не занепадали духом. Із вагонів грімко летіла над полями пісня, під цокіт коліс потягу:

*...Bo пора це великая есть,
У завзятій, важкій боротьбі
Ми поляжем, щоб славу і волю і гесть,
Рідний Краю, здобути тобі!*

Хор. Олена Степанів
Фото 1917 р.

Хор. Софія Галечко
Фот. Віденський 1916.

Ст. дес. Павлина Михайлишин
Кіш УСС, Пісочна 1917.

Стр. Анна Дмитерко
Фот. Віденський

УКРАЇНКИ — СІЧОВІ СТРІЛЦІ

Свідомі молоді українки не лише допомагали збирати фонди для Усусусів — частина з них пішла до нашого війська. Вони нарівні з іншими стрільцями пізнавали військове мистецтво, опановували стратегію і тактику боротьби. Як бачимо, українці ніколи не робили поділу між чоловіками й жінками. Тільки на Запорізькій Січі жінки не мали прав, але то була окрема „військова республіка”, звідти мужчини ішли у великі й дуже важкі степові та морські походи . . .

На заклик Головної Української Ради чималий гурт українських дівчат під проводом Олени Степанівни пішов до Українських Січових Стрільців. Жінки вміло й гордо билися проти московського ворога — за волю України. Ось 4 знімки знайомлять нас із найбільш відомими й відважними українськими вояками-жінками у лавах УСС (стор. 25 і 26).

НА ЗАКАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ

Українські Січові Стрільці розташувалися у двох українських селах біля Мукачева: в Страбичеві й Горонді. Там зорганізовано сотні й курені, там вони проходили військовий ришикіл. Місцеві українці зустріли Усусусів, як своє рідне, українське військо. Українці-закарпатці нарікали на мадярів (угорців), бо вони намагалися їх змадяризувати, зневажали українців. Кожному воякові було ясно, що треба таки змагатись за Українську Державу, щоб ніякі москалі, мадяри, поляки чи інші „сусіди” не сміли шукати серед українців слуг та рабів. Усусуси поширювали серед місцевих українців знання, вивчали з ними наших пісень. Серед Усусусів у той час почали виникати свої, стрілецькі пісні; багато з яких написав композитор-вояк Михайло Гайворонський.

ПЕРШІ БОЇ УСУСУСІВ ПРОТИ МОСКВИ

Австрійське командування розпорядилося, щоб 10 вересня 1914 року перша українська сотня Дідушка вийшла по-тягом на фронт у Карпати із Страбичева. Не всі вояки були навіть зодягнені відповідно, більшість мали старі рушниці... У Мукачеві вони одержали однострої... Але як ця сотня УСС, так і друга, під командою сотника Семенюка — славно прий-

няли „бойове хрещення” в днях 27 і 28 вересня 1914 року: хоча вже в першому бою були вбиті й поранені, українці стримали наступ москалів у Карпатах, у Верещакому просміку. Австрійський полковник Шпарбер привітав Усусусів з першою перемогою, українці дістали перші медалі за хоробрість. Там, де воювали дві українські сотні — ворог не пройшов.

Так уперше в Карпатах у 1914 році заговорила українська зброя в боротьбі проти Москви — вперше після 1709 року, коли славетний гетьман України Іван Мазепа воював проти московського царя-ката Петра Першого.

Знову в Україні ожив „безсмертний дух Мазепи”, як це співалося у стрілецькій пісні. Вперше після 200 років на цвінтарях на Українській Землі, загарбаній ворогами, але нескореній, з'явилися на хрестах написи: „Поляг за волю України”, щоб Україна була безсмертною.

Український військовий похід проти споконвічного московського ворога благословила Церква. Митрополит-Ісповідник Андрей Шептицький посвятив в 1917 році прапор Українських Січових Стрільців, коли вернувся із заслання в Москвщині.

На Сході України, на Наддніпрянщині, серед інтелігенції, особливо в Києві, Полтаві, Чернігові, Миколаєві та ін. містах, поширилася вістка про Український Легіон Січових Стрільців, і ця вістка викликала велику радість та ентузіазм.

Австрійське військове командування мусіло також визнати, що українці завзято билися й виявилися дуже добрими вояками — безстрашними, терпеливими на нестатки харчів, винахідливими у складних обставинах бою. Повідомляючи про перші бої в Карпатах проти московської армії, австрійське командування подало: „.... У боях визначився також Корпус Українських Добровільців” — наших Усусусів. Коли московська армія далі продовжувала наступ проти австрійської, і їй довелося відступати, то на захист цілої армії дали не кого іншого, а українські сотні, знаючи, що вони зуміють дошкульним вогнем стримати війська московського царя.

Інші відомості про це повідомляють засновані на джерелах, що не мають заслуги відповісти за достовірність. Однак, якщо відмінно підтвердити, що вони є правдивими, то вони будуть дуже корисними для розширення нашого пізнання про події та їхнє значення в історії України. Але, якщо вони не є достовірними, то вони лише змішують між собою, але не додають чогось нового до нашої історії.

Д В А Д Ц Я Т К И

Шефом штабу австрійського Корпусу був спольщений француз Лямезан, і тому Корпусові підлягали Українські Січові Стрільці. Цей Лямезан із іншими ворогами українців шукав шляху, як іх позбутись. Він наказав поділити наших стрільців на групи по 20 осіб і посыпати їх у запілля (у тил) московського війська. Так поляки хотіли позбутись Українського Легіону, який стояв їм кісткою в горлі. Поляки боялись, що одного дня Усусуси виступлять проти польського гніту в Західній Україні. Так воно й сталося в 1918 році!

Усусуси двадцятками йшли у Карпати, в запілля ворога. Йшли тихо, сторохко; провалювались у глибоких снігах, але пильно стежили із засідок за рухом московських частин. На фото (стор. 30). — українська стежка збирається на розвідку в Карпатах узимку 1915 року, в січні.

Українські вороги помилилися: майже всі наші стежі щасливо повернулись назад, а за здобуті важливі відомості про москалів чимало наших старшин і вояків дістали військові відзначення. Українські Січові Стрільці існували далі, ще більше загартувавшись.

Але потихеньку серед лав УСС почала проникати зневіра: навіть до українців із збросю в руках, у складі австрійської армії, австрійці відносились дуже стримано, неприхильно, а поляки в тій же самій армії — вважали наших вояків ворогами. Між стрільцями відчувалась перевтома, їх опановував поганий настрій. Цьому сприяла ще й дуже лютя зима в горах і погана медична обслуга. Та ось із Відня прибув

чотар Ж. Олексин, автор цієї книжечки, який повертається з лікування, і привів із собою свіжу сотню вояків. Їх хотіли австрійці забрати до себе в армію, але четар зумів наполягти на своєму — і сотня прибула до своїх Усусусів. Тоді ж на карпатському фронті з'явилися добре вишколені німецькі військові частини. Почалися розмови про скорий наступ на москалів, і серед вояків знову піднявся бойовий настрій.

Зиму і ранню весну 1915 року Усусуси перебували в районі сіл Головецька і Грабівця. Боїв майже не було. Вояки відпочили, почали навіть творити мистецькі гуртки, заснували гарний хор.

Полковник Гриць Коссак
3-ий Командант Легіону УСС

Ота-ман Антін Варивода
4-ий Командант Легіону УСС

МАКІВКА

Весною 1915 року союзні з Австрією німецькі війська здобули в москалів верхів'я „Остре”. Москалі зрозуміли, що їм загрожує оточення, і вирішили наступати на велику карпатську гору Маківку, щоб не потрапити в полон. Вони самі намагались оточити німців, стримати їхній наступ.

Московські офіцери говорили своїм солдатам, що напроти них у горах займають позиції „самі русини”, які, мовляв, тільки й чекають, щоб піти „до своїх” — російського полону! Правда, в російській армії було чимало українців із Східної України, наддніпрянців, це була трагічна доля поневоленого народу: подекуди українці мусіли битись проти українців, бо були в різних арміях, не маючи власної держави. Однак, Українські Січові Стрільці й не думали йти до московського полону — до рук ще гіршого ворога, чим були австрійці й поляки.

Московські війська розпочали наступати на Маківку вночі з 28 на 29-те квітня 1915 р. Важкі, криваві бої тривали чотири дні. Маківка переходила з рук до рук, але врешті решт Українські Січові Стрільці таки здобули й утримали той верх, вибивши геть москалів. У тих боях загинули 42 Усусуси, 76 були поранені, а 32 під час нічного бою потрапили в полон. Москалі наступали масово, їх загинуло на узбіччях Маківки сотні — залишилися живими лише ті, які потрапили до полону.

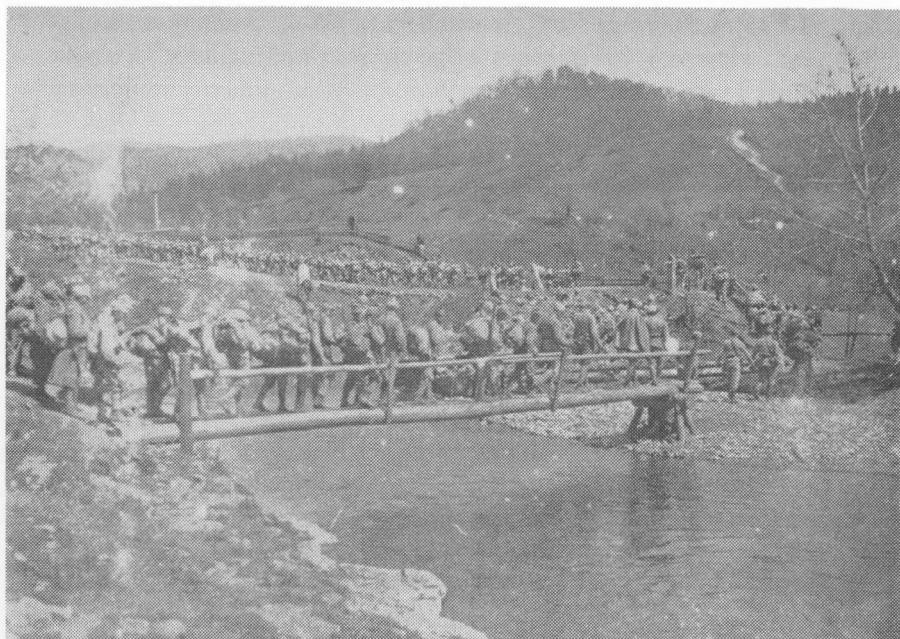
Учасник бою за Маківку чотовий Б. Гнатевич згодом писав про один із боїв за ту карпатську скривавлену гору —

та жливий для обох армій стратегічний пункт — (про бій 1-го травня) :

„ . . . Десь коло 6-ої години загриміли московські гармати. Пішов важкий стогін по карпатських борах. Валились вікові смереки. Кільканадцять батерій періщили (стріляли) на сам верх Маківки. На стрілецькі голови летіло оліво шрапнелів, галуззя дерев. Це був увід до нового наступу. На долині вже загнулась лінія під натиском непроглядних московських сірих мас. Лише вершок Маківки, як острів на морі, встоював перед заливом. Але вже й туди, під охороною гарматного вогню, напирала сіра лава шинель і папах. Нею вкрилося ціле узбіччя гори. Москалі сунули безвільно, з одчаєм і без стрілу. Немов якась незнана грізна сила гнала їх не до перемоги, а на певну смерть. Ця маса сірового вояцтва підсувалась усе вище й вище, тихо, без звуку, несамовито. Падали ранені і вбиті. Ще трохи, і цей живий танк перевалив через знищенні дротяні засіки . . . ”

За якусь годину лави московської піхоти залили верх Маківки, але недовго вони там тримались! Автор розповідає:

„Саме в цю пору на підмогу прийшов І-ий курінь УСС і дві сотні мадярських добровольців. Пішов завзятий і нерівний бій. Мадярські сотні та недобитки обох сотень Другого куреня (українського) рушили в напрямі вершка Маківки, сотні 1-го куреня — ліворуч. Австрійська артилерія вдарила щільним вогнем по верху Маківки й по задах ворога, 30-сантиметрові мерзери трощили московські окопи. Вогонь артилерії нищив ряди хвилинного переможця й відтягав його від задів. Тим то завдання оборони значно полегшало. Але москалі боронили завзято здобутих становищ до останнього набою, цілих дві години. Мадярські сотні, що підсувались до верху, скоро покинули свої лави. Незвиклі до бою молоді новобранці гинули як мухи. Ті, що заціліли, порозгублювались у лісі. Весь тягар тісі нерівної боротьби несло Українське Сичове Стрілецтво. І воно вийшло знову переможним над московською силою. Двічі рушала стрілецька лава додори, двічі відскакувала вдолину. Коли нарешті на допомогу вдарила австрійська гармата і загородила москалям дорогу назад, і коли вогонь прорідив трохи московські лави, вороги захиталися. За третім ударом стрільці з радісним окликом перемож-

УСС в поході з-під Маківки до Болехова. Травень 1915. Фот. І. Іванець.

ця багнетами промостили собі дорогу на верх. Стрілецький кріс розбив два московські полки на безладні юрби, що попали в полон або безладно завернули до своїх становищ. Московська маса розскочилася від удару на всі боки і в паніці злетіла в долину. З московської бригади мав залишитись, за вістками, всього один курінь. Побоєвище устелилось так густо трупом, що й перейти було годі”.

Ще й наступного дня, 2-го травня, москалі намагалися захопити Маківку, але її міцно тримали українські руки: там не Австрія билася проти Росії, а Україна — проти Московщини!

У тих боях особливо визначились хоробрістю й винахідливістю не лише багато наших старшин та вояків, а й вояки-жінки, як хорунжа Софія Галечко, хорунжа Олена Степанівна, про відвагу яких писала тоді українська, австрійська і світова преса.

Після тих успішних боїв командант 55-ої дивізії австрійської армії генерал Фляйшман прибув до Українських Січових Стрільців і виголосив їм особисто подяку за видатну перемогу на Маківці.

У боях особливо визначились сотні під командуванням Андрія Мельника, Осипа Будзиновського, Дмитра Вітовського.

Українські Січові Стрільці не лише перемогли ворога на Маківці — вони перемогли також думку, що „руssкая” армія царя, мовляв, „непереможна” армія; це була не лише воєнна перемога, а й перемога української ідеї над імперськими силами Росії.

Згодом, вже по війні, Маківка стала місцем, де збирались українці для національних святкувань. На самім верху гори встановили Хрест-пам'ятник. Але поляки, які згодом окупували Галичину, боялись Маківки, як символу української перемоги над кожним ворогом. Тому польська поліція і військо між Першою і Другою світовими війнами (у 1920-1939 роках) не дозволяли українським прочанам навіть молитись на Маківці перед Хрестом-пам'ятником, за спокій душ поляглих героїв Усусусів. Поляки стримували маси народу внизу, на піdnіжжі Маківки, і там українці молились.

Відомий український поет Олесь Бабій написав про Маківку рядки, що зворушують серце:

... *Мандрівнику! Иди до верхів,
Вклонися тіням тих борців,
Що прагнули у люту днину
Підняти схилену калину,
Розвеселити Україну!*

УКРАИНСЬКИЙ ПРАПОР НАД ГАЛИЧЕМ

Незадовго після бою за Маківку німецькі й австрійські війська розпочали на фронті великий наступ проти москалів, відомий під назвою Горлицького наступу (оффензиви). Під їхнім тиском московські армії були змушені покинути Карпати. Спільно з іншими частинами, Українські Січові Стрільці з боями посувались вперед. На фото: УСС у поході з-під Маківки до Болехова, у травні 1915 року (стор. 33).

Українські стрільці з радістю сходили з Карпат на доли, в Галичину. Була весна, чудово розквітала природа, немов радіючи перемогами над найбільшим ворогом України — Московщиною. Маршували Усусуси, співаючи своїх бойових пісень. Вони спинились поблизу Болехова, зайнявши позиції вздовж залізниці. Там трохи перепочили, з радістю вояки й старшини читали українську пресу, між іншими виданнями — тижневик „Вісник Союзу Визволення України“. У числі з 4-го квітня 1915 року вони прочитали важливу статтю під назвою „Ломіть кордон!“, яка показувала, що для свідомих українських людей немає різниці, немає поділу єдиної соборної України на „східну“ чи „західну“, наддніпрянську чи галицьку, на Львів чи Київ, на „австрійську“ чи „російську“ Україну: „Нема сьогодні австрійської і російської України, є одна лише одинока Україна, що ціла жде визволення з-під ярма“, — було сказано в тій статті. — „Розгром царату і воля на його руїнах це бажання в сіє України і спільний для всіх її земель політичний клич... Тепер розходиться не про політичні здобутки в межах Австрії чи Росії. Сьогодні стоїмо всі в одній великій боротьбі, яка має рішати про долю цілого нашого народу...“

Українські Січові Стрільці були захоплені такою статтею, такими думками, бо вони носили їх у серці й за них воювали.

З перебувань Усусусів під Болеховом містимо два фото: бачимо стрільців у ровах-окопах, замаскованих ялинками біля залізниці, а на другому фото, (стор. 37) — старшин 1-го Курення УСС-ів у Болехові в травні 1915 року.

У районі Синевідська-Болехова відбулися кілька боїв проти москалів. Українці в різних сутичках втратили тоді 15 воїків убитими, 50 пораненими, деякі потрапили до полону. Москалі оточили їх вночі, і не всім вдалося прорватись.

Молоді читачі, тут хочемо звернути вашу увагу на один важливий факт: більшість із тих Українських Січових Стрільців, які тоді чи пізніше при різних обставинах потрапили до московського полону — втекли з нього. Вони потім зібрались у столичному Києві й там створили під командуванням полковника Євгена Коновалця Корпус Січових Стрільців — найкращу бойову частину в Києві в 1918-19 роках за Української Державності. Сам Головний Отаман Армії Української Народної Республіки Симон Петлюра кілька разів ви-

На позиції при залізниці в Болехові. 2 червня 1915.

словлюває київським Січовим Стрільцям особливу подяку за переможні бої проти москалів-большевиків, себто комуністів, червоних. Про київських Січових Стрільців прочитаємо в кінці цієї книжки.

Разом із іншими австро-угорськими військами, Українські Січові Стрільці підійшли з боями до Галича — старовинного українського міста, столиці українського князя Данила Галицького. Усусуси приховались у викторівських лісах під Галичем. Москалі чинили опір, але скоро побачили, що їх у тому місті винищать, і почали відступ. Українські Січові Стрільці поливали ворога сильним вогнем, і першими ввірвались у Галич 27 червня 1915 року. Сотник Д. Вітовський став командантом міста. За його наказом, із будинку міської управи (ратуші) скинули московський прапор з двоголовим орлом, а вивісили наш, український, національний прапор. На площі грала духова оркестра Усусусів, населення причіпляло своїм воякам квіти на груди, українські матері виносили їм смачні страви, молоко, пиріжки, все найкраще, що мали в хатах . . . У бою за Галич Усусуси втратили 20 вояків. Багато їх було поранених, ними якнайкраще опікувались і лікарі, і місцеві люди.

Старшини 1-ого куреня. Болехів, травень 1915. Зліва перший ряд: Р. Дудинський, З. Носковський, Г. Коссак, М. Сtronський, О. Букшований, Б. Гарасимів. Другий ряд: Н.Н., О. Степанів, Г. Коссак, С. Горук.

НА ЗОЛОТОМУ ПОДІЛЛІ

Гарячий місяць серпень позначився не менше гарячими боями з ворогом. Найбільше сутичок з москалями було поблизу Завалова, над річкою Золота Липа. У тих боях особливо визначилася сотня Усусусів-гуцулів — молодих хлопців із Карпат, з району Гуцульщини, одного з найдавніше заселених районів України. Читачі напевно бачили прекрасні зразки гуцульського народного мистецтва. Наши гуцули з великою відвагою кинулись на ворожі рови-окопи й здобули їх рішучим ударом. Тоді загинув улюблений вояками, відважний і розумний чотар Іван Балюк.

Після битви Усусуси мали змогу коротко перепочити. Вони зустрічалися з українським населенням, розповідали про

Бойовий похід УСС на Поділлю. Серпень 1915.

Чет. Іван Балок

те, чому і за що воюють — за створення Української Держави. Місцеві люди радісно вітали Українських Січових Стрільців, вбачаючи в них частину Української Армії. Населення циро допомагало нашим воякам насипати високі могили над загинулими січовими стрільцями. Одну з таких братських могил бачимо на фото: її насипали в Семиківцях, і в ній поховано 49 Українських Січових Стрільців, які загинули в боях 2 і 3 листопада 1915 року (стор. 40).

У місяці серпні 1915 р. були бої проти москалів над річками Коропцем, Стрипою, Серетом і в подільському степу Пантелеїха, де великі успіхи мала кіннота УСС Романа Камінського.

На Поділлі було багато бойових епізодів. Згадаємо про кілька. Стрілець Тимчук із четирма стрільцями відбив у москалів отамана УСС Г. Коссака, якого московська стежка вже вела до полону. Під час кривавого бою під Семиківцями пор. Андрій Мельник із своїми вояками взяв у полон цілий курінь

москалів. Сотня Дмитра Вітовського йшла в наступ із такою швидкістю, що загналась задалеко, опинилася у глибокому запіллі ворога — довелось пробиватись, і тоді загинули кілька наших Усусусів, але решта таки прорвались назад до своїх становищ.

У всіх тих боях Українські Січові Стрільці виявили таку хоробрість, витривалість і спритність, так часто громили ворога, який значно переважав кількісно, що німецьке командування у воєнному повідомленні подало: „... З нами йшли в наступ Українські Добровольці, — це, мабуть, найкращий Відділ із усієї Австро-Угорської Армії”.

Могила 49 УСС-ів в Семиківцях, поляглих в бою 2. і 3.XI.1915.

УСС І УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА

Взимку 1915-16 рр. на російсько-австрійських фронтах настала тиша. Обидві держави вже досить скривавились, всюди населення оплакувало своїх рідних убитих і скалічених; все менше й менше серед людей різних національностей було таких, які бажали воювати за московського царя, або за австрійського цісаря; все більше серед українців, білорусів та людей інших національностей назрівало бажання: якщо воювати — то за створення власних держав. Але військові командування обох ворожих армій підготовлялись до нових боїв, підвозили зброю. Зима й весна 1916 року проминали у відносному затишку.

Українських Січових Стрільців австрійське командування тимчасово „залишило в спокою”: Легіон розташувався на зиму в селах Соснів і Тудинка.

Скільки було тоді старшин і стрільців у лавах Українських Січових Стрільців? УСС мали тоді 47 старшин, 1,683 підстаршин і стрільців та 136 кіннотників. Це ніби невелика кількісно сила, але для ворога це був один із найбільш небезпечних відділів з усіх ворожих армій, бо Українські Січові Стрільці були не тільки вояками, а й носіями ідеї Самостійної України.

У час того перепочинку Усусуси насипали в Семиківцях братську могилу, яку ви бачили раніше. Згодом, по війні й революції, коли поляки знову тимчасово закріпилися в Галичині, вони підклали під ту братську українську могилу міни й зірвали її, щоб не залишилося й сліду... Врешті-врешт, як вам, дорогі юні читачі, відомо, Польща після Другої світової

війни сама потрапила в неволю, ставши сателітом Москви, СССР.

Аж улітку 1916 року москалі розпочали великий наступ на австрійські війська. Наступом командував генерал Брусілов, і тому цей наступ відомий в історії, як „оффензива Бруслова”. Москалі захопили Буковину й Покуття — частини української території, і почали загрожувати оточенням австрійських військ на українському Поділлі. Тому довелося залишити позиції над Стрипою, хоча вони були дуже добре обладнані, і повернулись над Ценівку, куди прибули й наші Усусуси, розташувавшись у околиці Бережан — Конюхи, Лисоня, Потутори. Над Ценівкою не було окопів-ровів, довелося нашвидку їх рити. Там розпочались бої, про які розкажемо далі.

А покищо, скористувавшись зимовою передишкою на переломі 1915-1916 років, хоч коротко розповімо про духову творчість Українських Січових Стрільців.

Між нашими Усусусами були не тільки видатні командири-старшини, а й чимало обдарованих різними талантами молодих людей.

Оркестра УСС. Соснів, 1916.
Перший зліва, пхор. Р. Лесик, заст. диригента.

Хор. Роман Купчинський

І пхор. Михайло Гайворонський
і пхор. Лесь Гринішак (зліва).

На фото — оркестра УСС, яка грава воякам до маршу, виступала під час Шевченкового та інших національних свят, пригравала під час парад. Українське населення всюди радісно вітало своїх музик, які часто виконували українські народні мелодії та багато стрілецьких маршів, що стали улюбленими серед українців і після війни.

Часто ця оркестра виконувала мелодію пісні „Ой, у лузі червона калина”, що стала гімном Українських Січових Стрільців. Її вперше між Усусусів заспівав службовець української каси в Стрию п. Іваницький, який запам'ятав перші строфі тієї пісні, почувши їх у виконанні акторів львівського театру „Українська Бесіда”:

*Ой у лузі гервона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася ...*

Як згадував згодом поручник УСС Грицько Трух, по війні був о. Андрієм ЧСВВ, йому дуже сподобалися ці рядки й мелодія пісні, і під час вправ перед казармами в Стрию, коли

набирали добровольців до УСС, він склав сам ще інші строфи. Пісня стала дуже скоро славною між стрілецтвом, а потім і по всій Україні. Подаємо увесь текст пісні-гимну Українських Січових Стрільців:

ОЙ, У ЛУЗІ ЧЕРВОНА КАЛИНА . . .

*Ой, у лузі гервона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася . . .
А ми тую гервону калину підйемо,
А ми нашу славну Україну, гей-гей розвеселимо!*

*Машерують наші добровольці у кривавий тан,
Визволяти братів українців з московських кайдан;
А ми наших братів українців визволимо,
А ми нашу славну Україну, гей-гей розвеселимо!*

*Ой, у полі ярої пшениці золотистий лан,
Розпогали наші добровольці з москалями тан;
А ми тую ярую пшеницю ізберемо,
А ми нашу славну Україну, гей-гей розвеселимо!*

*Як повіє буйнесенький вітер з широких степів,
То прославить по всій Україні Січових Стрільців;
А ми тую стрілецькую славу збережемо,
А ми нашу славну Україну, гей-гей розвеселимо!*

Найбільшої популярності серед українського народу за-знали такі пісні Українських Січових Стрільців: „Ой, у лузі червона калина”, „Засумуй, трембіто”, „Видиш, брате мій”, „Зажурились галичанки”, „Ой, нагнувся дуб високий”, „Ой, впав стрілець”, „Їхав стрілець на війноньку”, „Ой, видко село”. Головними творцями стрілецьких пісень були: Михайло Гайворонський, Роман Купчинський і Лев Лепкий, слова писали вони самі, або інші стрілецькі поети.

Українські Січові Стрільці мали свою Пресову Кватиру. Там виходив писаний від руки і потім розмножуваний для вояцтва „Вісник Пресової Кватири” українською мовою. Для розваги стрілецьків виходили в різний час гумористичні журналики. На фото (стор. 45) бачите репродукції обкладинок двох

Пхор. Микола Угрин-Безгрішний

„Червона Калина” — місячник
Кіш УСС, 1917, ч. 4.

На Київ, на Київ!...]
„БОМБА” (полева, неперіодична часопись
артистична, 1916).*

„Бомба”, гуморист.-сатир. журнал.
Над Стрипою, 1916.

видань: „Червоної Калини” і гумористичного журнала УСС „Бомба”.

Пресову Кватиру УСС заснував письменник Микола Угрин-Безгрішний. У ній гуртувалися ті УСС, які цікавилися культурними проблемами: письменники, композитори, малярі, аматори-фотографи. До письменників, які писали віршем і прозою, належали: Роман Купчинський, Лев Лепкий, Юра Шкрумеляк, М. Голубець, Антін Лотоцький, М. Угрин-Безгрішний, Антін Баландюк, Лука Луців, Осип Назарук, Дмитро Вітовський, Андрій Баб'юк, Василь Кучабський, Лесь Новіна-Розлуцький, Юліян Назарук та ін. Вони друкувалися в різних виданнях, в календарях і збірниках.

Між Усусусами були і талановиті мистці-малярі: Осип Курилас, який залишив чимало портретів комandanтів, старшин і стрільців; Іван Іванець — портрети, баталістичні картини, Юліян Буцманюк та Лев Гец — вславилися в історії українського малярства, залишаючи численні твори також із воєнною тематикою.

УСС мали між собою і двох славних скульпторів: М. Гаврилка і М. Цимбрилу, перший із них різьбив скульптурні поруддя, а другий гуцульські різьби. УСС Роман Сорохтей вславився своїми карикатурами, а Іван Ткачук та Іван Старчук ілюстраціями різних видань.

Багато цінних історичної ваги фотографій у ті часи зробили: Юліян Буцманюк, Теофіль Мойсейович, Іван Іванець, М. Угрин-Безгрішний, Василь Оробець.

В роках 1917-1918 мали УСС театр, який давав вистави в Галичині і на Наддніпрянщині (на Херсонщині). До працівників належали: І. Рубчак, С. Бенцаль, Е. Кохан, О. Гриніщак, Яр. Барнич (згодом відомий композитор, автор українських оперет), Й. Гірняк, Л. Новіна-Розлуцький, Г. Ничка та інші.

Про велику оркестру ми вже згадували. Її капельмайстром був композитор Михайло Гайворонський, заступником Роман Лесик, референтом Євген Якимів, котрий дбав про цілість інструментів у походах, переписував ноти тощо. (Інструменти подарували Усусусам товариства „Соколів” і „Січей”). Іноді оркестра виступала спільно з українським театром, часом давала власні концерти, іноді грала й на забавах. Усусусу

Пхор. Лев Лепкий

Іосип Гірняк

Четар Іван Іванець

Стрілецька пісня. Графіка І. Іванця.

си мали також хор, до складу якого входили 30 співаків. Як оркестра, так і хор користувались великою популярністю серед українського населення, навіть любов'ю. Оркестра перестала існувати після Листопадового Зриву 1918 року, бо тоді довелося навіть музикам брати до рук зброю. Стрілецьким хором диригували Л. Гринішак, А. Баландюк, В. Неділко. Хор виступав з оркестрою, або й без її супроводу. Для власної розваги — існував ще квартет.

Для зразка, репродукуємо тут графіку мистця І. Іванця під назвою „Стрілецька пісня” (стор. 47).

Все, що створили в перервах між боями з ворогом Українські Січові Стрільці в ділянці культури, стало надбанням усього українського народу, нашої національної культури. Добре було б, щоб ви, молодий читачу і читачко, вивчили на-

На становищі на Татарівці. Лютий 1915. Зправа: хор. Петро Прокопів.

пам'ять текст пісні „Ой, у лузі червона калина” —це буде один із виявів вашої пошани до батьків і дідусів, до тих, які змагалися за нас усіх у лавах Українських Січових Стрільців. А хто з молоді вміє співати, — нехай іде до хору; раз на рік влаштуйте концерт на тему „Українська стрілецька пісня” — це буде ваша добра згадка й молитва за Героїв Визвольної Боротьби України, а також цим ви будете підтримувати й зберігати українську культуру, наші традиції.

Але, дорогі читачі, не можемо забувати, що все це — творилося на фронті, лише в перервах між боями, серед невигод вояцького життя. Щоб дати краще уявлення, яке було життя вояків серед снігів, містимо фото з 1915 р., на становищі в Тарівці, у місяці лютому (стор. 48).

Хор. Ф. Черник з відділом скорострілів. Соснів-Весела, літо 1916.

ГОРА ЛИСОНИЯ

Біля місцевости Потутори протікає річка Ценівка. Австрійська армія дістала наказ ставити в тому широкому районі опір москалям. Українські Січові Стрільці почали копати на сухих, кам'янистих горбах рови-окопи. Найвище над тими розлогими горбами підіймається гора Лисоня, на якій у завзятих боях знову визначились наші Усуси (стор. 49).

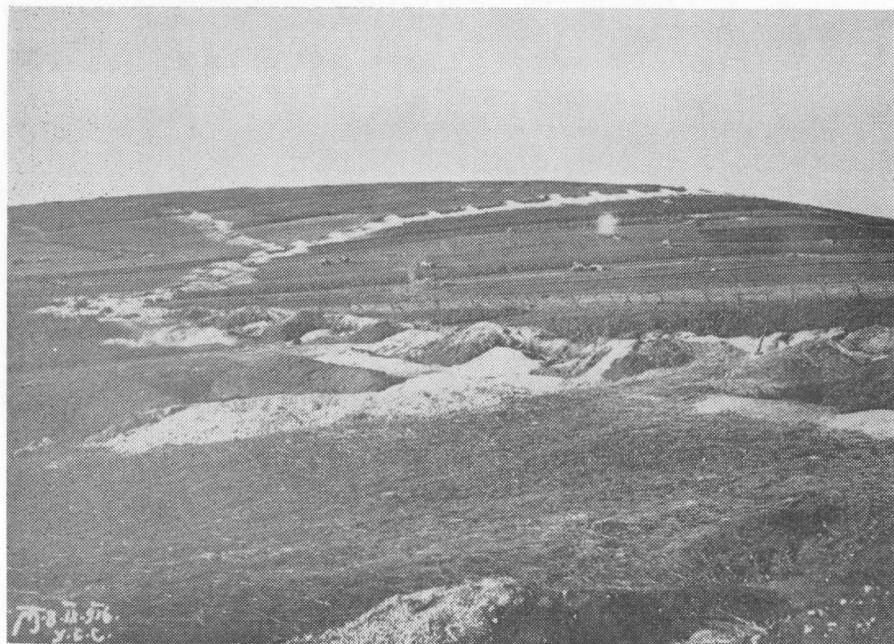
Битву на Лисоні ї на всьому тому відтинку розпочали москалі, плянуючи захопити важливе місто Бережани. 14 серпня 1916 року ворог зайняв протилежні горби й почав сильним вогнем обстрілювати австрійські позиції. Пізно увечорі москалі пробились аж до нашої частини, але справу врятували два скоростріли (кулемети) хорунжого Федора Черника: вони косили ворога до останнього, майже всі ї загинули біля своїх кулеметів. Але українці, спільно з двома куренями австрійців, відігнали ворога назад.

Московський генерал Брусілов не вгавав. Він кидав і кидав свою війська на певну смерть, і вони сунули ї сунули, немов автомати. Увечорі 2 вересня москалі почали проривати австрійську оборонну лінію поблизу гори Лисоні. Тоді з полку УСС, що стояв тимчасово в запасі, кинули в бій дві сотні першого куреня: одну сотню в бою було розбито ї деякі наші стрільці потрапили до полону під час бою в лісі, де важко було розібратись, хто звідки стріляє ї наступає; інша сотня, густо стріляючи, наблизилась до москалів. Її допомагали наші скоростріли, які стримували ворога. Сотня, втрачаючи багато вбитих, таки добилася до Лисонського лісу. Стрілецький літописець писав: „Під градом шрапнелевих куль клалися стрільці, як скошенні квіти; хто не впав, ішов далі витривало!” У бій пішла ї третя сотня УСС. Так наші вояки захопили важ-

ливий Лисонський ліс і там геройчно стримували натиск москалів. У дальшій битві вже брали участь всі збройні частини УСС, виявляючи подивуగідну хоробрість і завзятість.

Не дивлячись на міцний спротив, москалі вкінці таки захопили широкий яр у віддалі 5-ох км до передмістя Бережан. Становище стало дуже важким. Тоді штаб австрійської дивізії кинув у бій останній свій запас — Другий Курінь Українських Січових Стрільців. У дорозі до місця московського пролому українські стрільці напали на ворога в розлогому яру й звільнили чимало наших полонених. Українці вдалили спільними силами й вигнали москалів із яру. Здавалося, що місто Бережани вже врятоване! Тим часом, на лівому крилі фронту ворог знову прорвався. Туди кинули робітничу сотню УСС і скоро стрільників, які знову вирівняли той прорив. А на правому горбі, позначеному числом 348, уперто тримався хорунжий Ярослав Кузьмич із своїми 70 стрільцями. Москалі звернули на них увесь свій вогонь, але ту височину здобули аж тоді, коли вже загинули всі її наші оборонці.

Стрілянина на всюму фронті поблизу Лисоні не вгавала вдень і вночі, і так тривало два дні. Коли здавалось, що ка-

Гора Лисоня к. Бережан. Місце бою УСС в серпні і вересні 1916.

тастрофа вже неминуча, що місто Бережани потрапить у руки ворога, приїхала допомога: на вантажних автак прибули два австрійські і один баварський курені. Вони стримали наступ москалів на середньому й правому крилі фронтової лінії. А на лівому крилі український чотар Богдан Гнатевич згуртував своїх і австрійських недобитків, взяв команду у свої руки й повів їх до протинаступу! Наступ йому не вдався, бо не дістав допомоги артилерії, але та частина тримала свої позиції. Наступного дня загриміла австрійська артилерія, війська пішли в наступ і здобули московські становища!

11 вересня УСС одержали поповнення — 200 стрільців із вишколу. Те поповнення було необхідне, що бачите з таких даних: із 44 українських старшин залишилися в бою тільки 16, а втрати стрільців становили понад 700 осіб.

Після двох тижнів завзятих боїв Український Легіон — УСС — відіславали до Посухова на перепочинок. На фронті

Могили УСС-ів, полеглих в боях на Лисоні, на цвинтарі в Посухові.
Вересень 1916.

настав спокій. Москалі підтягали свої сили. Вони не здобули ні гори Лисоні, ані міста Бережан завдяки могутньому духові Українського Січового Стрільця.

Битва за Лисоню закінчилась перемогою в першій мірі завдяки витривалості Усусусів, бо коли австрійські та інші частини починали відступати в паніці перед москалями, тоді українці перехоплювали ініціативу й спиняли ворожі лави, навіть ціною великих втрат. Для Українських Січових Стрільців бій за Лисоню був також боротьбою за честь і добре ім'я українського вояка.

Обидві гори — карпатська Маківка і подільська Лисоня — будуть завжди символами великої ідеї — боротьби за волю України, та прикладом сили її витривалості українського війська.

Не довелося стрільцям довго відпочивати в Посухові. Праворуч від них стояла на фронті турецька дивізія, яка також входила, як і УСС, до складу 25-го Корпусу австрійської армії. Москалі вдарили великими силами 16 вересня 1916 року на турецьку лінію фронту й здобули окопи та загрозили обходом усіх військ. Команда 25-го Корпусу послала українців у важкий протинаступ, на ліквідацію прориву: Українські Січові Стрільці відкинули москалів протинаступом ще й здобули 250 полонених.

Отаман Франц Кікаль
5-ий Командант Легіону УСС

Полковник Мирон Тарнавський
6-ий Командант Легіону УСС

НЕЩАСТЯ ПІД ПОТУТОРАМИ

У кінці вересня 1916 р. царський генерал Брусілов наказав бити по австрійських становищах з усіх гармат. Після такої артилерійської „увертюри”, сіра московська маса посунула з такою силою, що її годі було стримати. Українським Січовим Стрільцям довелося знову йти в гущу бою, цього разу поблизу Потутор.

Москалі інтенсивно обстріляли з гармат і мінометів район гори Лисоні, а потім заatakували ту гору на відтинку угорського (мадярського) 310-го полку, здобули позиції, угорців захопили в полон і — оточили наших стрільців! Усусуси, після важкого вогню збоку, бились завзято, але коли вже почало неставати амуніції, патронів, отаман Семен Горук повідомив команду дивізії, що доведеться відступати. Із штабу дивізії передали, що на допомогу українським стрільцям прийде військо й привезуть амуніцію. Ще чотири години стримували Усусуси москалів, вже довелося битись на багнети, бо стріляти не було чим... Так і дійшло до нещастя під Потуторами, де УСС, які не згинули, потрапили в московський полон. Врятувалися тільки командант Антін Варивода, його адъютант і 20 стрільців, яких вивів з оточення четар Гриць Трух.

Але не всі з Легіону потрапили в полон! Залишилися ще обоз, пресова кватира, канцелярія і ті рештки відійшли під командою дотепного й спритного четара Івана Цяпки до Пісочної і Розсадова над Дністром, де був Кіш і Вишкіл УСС. Чимало Усусусів були на лікуванні, отже й вони згодом долучилися до своїх.

Четар Іван Цяпка, між ін., став героєм відомої стрілецької пісні.

На фронті під Бережанами в той час залишилася тільки Технічна сотня УСС. Але в такий критичний для Легіону Українських Січових Стрільців час на фронті на Буковині діяла ще відома Гуцульська сотня УСС (у ній було найбільше гуцулів). Вона була здисциплінована, рішуча й відважна. Найбільше та сотня відзначилася при обороні шляху Чернівці-Семигород. Першим її командантам був сот. інж. Клім Гутковський, який захворів, і командантам став сотник д-р Омелян Левицький. У березні 1917 р. на горі Кірлібаба він потрапив під обстріл австрійської артилерії і загинув. Гуцульська сотня вписала не одну славну сторінку в історію Українського Січового Стрілецтва.

А що сталося з головною масою Усусусів, які опинилися в московському полоні? Багато з них зуміли втекти з полону до своїх, а частину, головно старшин і підстаршин, москалі вивезли у Сибір, на заслання, бо вони, як вогню, боялись тих свідомих українців-державників. Та коли в Росії у 1917 році вибухнула революція, то наші славні Усусуси знайшли швидко шлях із сибірських снігів до соняшного столичного, тоді вже вільного Києва; там вони створили свою частину — київські Січові Стрільці, під проводом полк. Євгена Коновалця. З ними ще побачимось у вільному Києві.

„Ловецька” чета хор. М. Мінчака. Соснів-Весела, червень 1916.
Фот. І. Іванець.

їхніх відповідників та інші відомості про їхнє професійне розуміння, яке вони привнесли в час СРСР, але вже не використовують за сучасних умов. Це чисто земельні та місцеві властивості, які вони використовують в сучасній ситуації. Важко, якщо вони використовують ці властивості, які вони використовували в час СРСР, але вже не використовують за сучасних умов. Це чисто земельні та місцеві властивості, які вони використовують в сучасній ситуації.

НОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЕГІОНУ УСС

У столиці Австро-Угорської держави Відні відбувалися політичні переговори, які скоро можна назвати „базаром”, або „політичною торгівлею”. Хоча українці билися проти Росії в лавах австрійської армії, все таки Віденсь старався більше задовольнити вимоги поляків, чим українців, вважаючи нас „бездержавним народом”. Це й була правда — Україна від часів останніх гетьманів була бездержавною. Лише в одному помилялись „сильні цього світу”: чим далі, тим більше українців ставали національно-свідомими, починали носити ідею відновлення Української Держави в серці, починали нею жити. Українські Січові Стрільці були одними з найперших між такими свідомими українцями і українками.

Ще в 1915 році австрійський уряд обіцяв створити із Східної Галичини й Буковини окремий Коронний Край. У 1916 р Австрія створила з польських земель, відібраних від Росії, незалежне Польське Королівство, яке мало бути „у вічній дружбі” з Австрією... Але поляки вимагали від Відня, щоб до їхнього королівства була прилучена й Східня Галичина — себто частина України. Віденсь таємним договором погодився на це. Українці бачили, що ними хочуть торгувати, що їх хочуть і далі поневолювати.

Між Усусусами почали лунати голоси, що треба взагалі зліквідувати Легіон, бо Австрія виявляє до українців повну нелюдяність. Але енергійний і далекоглядний сотник Дмитро Вітовський знову переконав старшин і стрільців, що Легіон УСС треба зберегти, як зав'язок майбутньої української армії.

Сотник Дмитро Вітовський на обсерваційному становищі.
Славсько 8.III.1915.

Розумна думка сотника Д. Вітовського перемогла. Усуси почали старатись розбудувати свій Легіон. Зібрали всіх стрільців, які були на відпустках, всіх, що виздоровіли після поранень, почали набирати добровольців, які проходили суверу німецьку школу воєнної науки й ставали першокласними вояками. До березня 1917 року Легіон УСС мав уже 8 сотень, включно із Гуцульською й Технічною. Відновлений Легіон прибув до міста Бережан, а звідтіля його послало командування на фронт до Куропатник.

Історик світової слави проф. МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ.

Голова Української Центральної Ради, яку зорганізовано 17 березня 1917 р. в Києві. Перший Президент Відродженої Української Держави в 1918 р. Автор "Історії України" в 10 - х томах.

Народився 29 вересня 1866 р. в м. Холмі. Помер 25 листопада 1934 р. на засланню в м. Кисловодську на Кавказі. Похований на Байковім цвинтарі в Києві.

НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ В УКРАЇНІ

Весною 1917 року в Україні вибухнула національна революція. Маси людей виходили на вулиці й площі Києва, Полтави, Одеси та інших міст, несучи спереду хрести і портрети Тараса Шевченка, вимагаючи національної свободи і незалежності, власного, українського уряду. У Києві була створена Центральна Рада, яку очолив видатний історик, академік Михайло Грушевський. Відбувалися в Києві з'їзди наших військовиків, які переходили з російської армії, до української. На з'їзді українських селян всі виступили за проголошення незалежності України, відділення її від Росії (Московщини). Такі ж голоси дедалі, то гучніше лунали у Львові і в Ужгороді, де також домагалися українці волі.

Надії багатьох поневолених народів: українців, білорусів, сербів, хорватів, чехів, словаків та інших, на одержання права на самостійне життя, на власні держави, збільшилися після того, як американський президент Вудро Вільсон звернувся до сенату з історичним листом з 22 січня 1917 року. Він висловив головний американський принцип у закордонній політиці — самовизначення народів, як передумову тривкого миру в світі, щоб „жодний народ не стримів до того, аби накинути свою форму правління іншій нації...” Свідома частина українського народу прийняла заяву американського президента, як свою. Люди знали, що й Тарас Шевченко писав про батька американської нації Вашингтона та про його „праведний закон” і про те, що Україна колись такий закон буде мати.

В самій Росії у Петрограді (тепер Ленінград) вибухнула революція. Цар Микола Другий зрівся трону. На його місце прийшли т. зв. російські демократи, на чолі з Керенським.

Вони хотіли трохи попустити поневоленим народам, але не випустили України та інших країн-полонянок із рук. Такими ж самими були і їхні вороги-російські большевики-комуністи, на чолі з Леніном: вони також говорили про свободу для народів колишньої Російської імперії, але не хотіли самостійної, незалежної України, Білорусі, Грузії, Вірменії та ін. країн. На словах говорили про свободу, а вже у 1918 році комуністи з Московщини напали на відновлену Українську Державу...

Ось у таких складних часах Українські Січові стрільці вирішили за всяку ціну зберегти свою бойову одиницю, бо розуміли, що її треба буде не нині, так завтра — для України, для збройної оборони української справи.

В стрілецьких ровах в Куропатниках. Зпереду чет. М. Маренін. Березень 1917.

— відповідно до звичаючих норм та звичаїв, якими
заснованої держави була заснована під час війни та звичаїв
тогочасного війська, але чи не є та сама низка звичаїв
заснованих на засадах, якими вони були засновані, але
або заснованими відповідно до звичаїв під час війни та звичаїв
тогочасного війська, але чи не є та сама низка звичаїв
заснованих на засадах, якими вони були засновані, але
або заснованими відповідно до звичаїв під час війни та звичаїв
тогочасного війська, але чи не є та сама низка звичаїв

НА ФРОНТІ ПІД КУРОПАТНИКАМИ

Взимку й весною 1917 року на фронті московсько-австрій-
ському було спокійно. Москва ще не встигла зреорганізувати
свою армію після повалення царя, новий московський вождь,
Керенський лише збирав сили.

У цей час Українські Січові Стрільці прибули на лінію
фронту біля Куропатник. На фото збереглась характерна
для того часу картина: Усусуси в ровах-окопах, вони напогод-
тові, але ворога не видко ...

Незабаром виявилось, що напроти Усусусів, у ровах-око-
пах московської армії були переважно українці. Наші вояки
не раз тихої ночі чули розмови, а то й пісні з того боку —
українські! .. Виявилось, що напроти них стояв Корпус під
командуванням генерала Павла Скоропадського, українця
родом. Той рід був відомий в Україні ще з часів Гетьманщини,
з часів Запорізької Січі. Ген. Павло Скоропадський зукаїні-
зував свій Корпус, вояки могли говорити українською мовою,
мали більше свободи на власну думку. Згодом цей генерал
в 1918 році був при владі в Україні.

Між Усусусами і вояками-українцями з другого боку
фронту наладнались дружні відносини. Вояки і старшини по-
чали приходити одні до одних, до дротяних загорож, переда-
вали українські газети, журнали, листи на другий бік фрон-
ту до своїх рідних, до полонених. Австрійська влада спочатку
цього не забороняла, навіть присилала листівки українською
мовою до солдат із московської армії, щоб вони переходили
на австрійський бік. Але вояки-українці з московської армії
не переходили до австрійців, бо чого? — навіщо було зміню-
вати одного окупанта на другого? Зате там добре попрацю-

вали Усусуси, які використали нагоду для ширення між українцями в московській армії ідей про Українську Державу, про потребу змагатись за власну державу.

Ось фото, яке треба назвати історичним: вояки-українці із московської армії прибули на запрошення Українських Січових Стрільців відвідати Гуцульську сотню на сам Великден, на горі Кірлібаба, 15 квітня 1917 року (українці з московської армії мають на головах великі шапки-папахи 63 ст.).

Відомий вже вам Усусус-фотограф Іван Іванець залишив для нас ще й інший важливий документ — сцену з Великодніх святкувань Українських Січових Стрільців біля Куропатник: священик посвячує паски, що їх напекли для рідних стрільців і старшин українські жінки.

На фронті майже не було чути пострілів. Австрійське командування почало побоюватись, що українці з обох сторін почнуть брататись і фронтова лінія взагалі розвалиться. Тому штаб австрійської армії дав наказ, щоб Легіон УСС негайно перекинути в інше місце. Це й сталося 15 травня 1917 р., коли Усусусів несподівано перевезли на фронтову лінію біля Конюх.

Російські солдати-українці на відвідинах в гуцульській сотні на Великден. Кірлібаба, 15.IV.1917.

також відомий як «Битва за Сирію» або «Битва за Сирійсько-Ізраїльський фронт». Це була одна з найважливіших битв Першої світової війни, яка відбулася від 19 лютого до 23 березня 1918 року. Вона була частиною більшого стратегічного плану, який передбачав захоплення північного сектора Сирії та Ізраїлю. Битва почалася з масивного наступу британських військ, які були підтримані австрійцями та італійцями. Вони здобули величезні перемоги, включаючи захоплення міст Аммана та Йордана. Однак, після півтора тижнів боїв, британці були змушені зупинити наступ, що дозволило австро-турецьким військам відвоювати території, які вони втратили.

НАСТУП АРМІЇ КЕРЕНСЬКОГО

Під Конюхами на лівому крилі від Українських Січових Стрільців стояв 88-ий австрійський полк, який складався з чехів (Чехія входила до складу Австро-Угорської держави. Напроти того полку, у ворожих, московських окопах, залягали... також чехи. То була частина, складена з чеських полонених, перебіжчиків і деяких добровольців. Ні Усусуси, ні

Великдень на фронті в Куропатниках 15.IV.1917. Свячення пасок.
Фот. І. Іванець.

австрійська команда не знали, що між чехами з обох сторін існує зв'язок, і що російські чехи перемовили чехів з австрійського боку втікати на російську сторону.

Першого липня 1917 року розпочався наступ московських військ Керенського, який був головою Тимчасового російського демократичного уряду. Москалі відкрили потужний гарматний вогонь, спочатку по всій лінії фронту, а потім по становищах УСС та по інших частинах австрійської армії, тільки „чомусь” не по чеських позиціях!.. Саме з австрійського штабу прийшов наказ, щоб УСС пішли до захисних становищ, бо їх тримали як резерву для бою. Наші Усусуси так і зробили, а в той час цілий чеський полк перейшов на бік москалів. Ліворуч від лінії УСС виникла на фронті порожнеча, і москалі легко обійшли українців, зайшовши ззаду! Напад був такий несподіваний, що більшість Усусусів не встигла навіть стрілити — опинилася у полоні. Довелось здаватися без бою, бо наші вояки виявилися щільно оточені сильно озброєним ворогом, і в такому становищі розпочинати бій означало добровільно йти на смерть. Усусуси були готові й на останнє, але для своєї Держави, не для Австроїї.

Так під Конюхами Український Легіон зазнав невдачі. Військове щастя дуже мінливе . . .

Однак, частина Усусусів, яка була на самому лівому крилі, змогла пробитися назад до своїх.

Наступ армій Керенського був досить успішний, особливо в районі Бережан. Знову потерпіли відома вже нам з героїчної оборони гора Лисоня, Потутори, Посухів, Дики Лани. Та хоча московські війська тимчасово перемогли австрійські й турецькі частини, вони не змогли здобути головної мети наступу — міста Бережан. Саме тоді підійшли німецькі війська й могутнім ударом відкинули москалів назад, за річку Ценівку.

Що ж сталося з рештками Усусусів? Чи вони дійсно мали зникнути, як військова формaciя? Ні, вони не зникли. Тих, які не потрапили в полон під Конюхами, перекинено до Куропатник. Там наші Січові Стрільці відбили черговий наступ москалів 6 липня, а вже 19 липня самі заатакували ворога, здобули 2 скоростріли, багато рушниць і амуніції та взяли 200 москалів у полон.

А яка була дальша доля тих УСС, що потрапили так несподівано до московського полону під Конюхами? Чи вони дійсно склали зброю? Більшість полонених були перевезені до табору полонених у Дарниці, близько Києва. Там їх відвідали члени Генерального Секретаріату Української Центральної Ради. Старшин таки було відіслано в глиб Росії, звідки вони потім втікали в Україну, багато стрільців з табору пішли в лави київських Січових Стрільців і так боронили свободу та честь України.

Перегляд сотень у Вишколі УСС, весна 1918.
Зліва: от. Г. Коссак, чет. І. Нагайло, чет. М. Баган.

ПЕРЕВИШКІЛ УСС

Легіон Українських Січових Стрільців втратив у боях багато старшин і підстаршин, багато вояків, з яких одні загинули, інші потрапили до полону. Тому Команда Коша постаралась знайти нових добровольців, і вони проходили дуже добрий, німецького типу, військовий вишкіл. На фото — один із епізодів такого вишколу, вправи в киданні гранат (літо 1917 року) — стор. 65.

Вишкіл УСС. Вправи в киданню ручними гранатами. Зліва: пхор. В. Буцманюк, пхор С. Ріпецький. Дрогобич, 2.VIII.1917.

На ще іншому фото бачимо перегляд сотні під час вишколу ,влітку 1917 року. Сидять зліва :отаман Гриць Коссак, отаман М. Тарнавський, чотар Володимир Старосольський. Стоять зліва: перший — невідомий, підхорунжий Степан Ріпецький, сотник Дмитро Вітовський та ін. (стор. 66).

У середині липня 1917 року австрійські війська розпочали наступ на широкому фронті проти москалів. Усусуси йшли також в напрямку на Схід. Бої були біля Козови, Бурканова, Теребовлі. 11-го серпня Гуцульська сотня здобула село Бурдяківці над річкою Збручем, за що одержала подяку від команди. За Збручем вже розпочиналась Велика Україна, себто Наддніпрянщина, основний масив Українських Земель. Від місяця серпня 1917 року до 9 лютого 1918 року 25-ий австрійський Корпус стояв поблизу ріки Збруча, в районі Скала-Сидорів, там же стояли й Українські Січові Стрільці. Коли ж незалежна Українська Держава — Українська Народня Республіка — підписала з Німеччиною й іншими країнами Берестейський мир, то саме тоді Київ попрохав у союзників збройної допомоги проти московських комуністів, що сунули з півночі.

Українські Січові Стрільці були щасливі, що зможуть потрапити на безмежні простори рідної Наддніпрянщини, а там, можливо, і до столичного тисячолітнього столичного міста Києва. Частина Легіону УСС стояла тоді на фронті над Збручем, друга частина була у вишколі, а третя в Коши. Перші могли перейти річку Збруч бойові частини УСС. Із західної частини України, з Галичини, з землі Івана Франка бойові частини УСС прибули через річку Збруч і село Опоки до міста Кам'янця на Поділлі. Було це 27 лютого 1918 року. Того ж дня в Східну Україну вперше ввійшла австрійська армія, яка, згідно з договором в Бересті, мала допомагати українському урядові в боротьбі проти червоної імперіалістичної Москви.

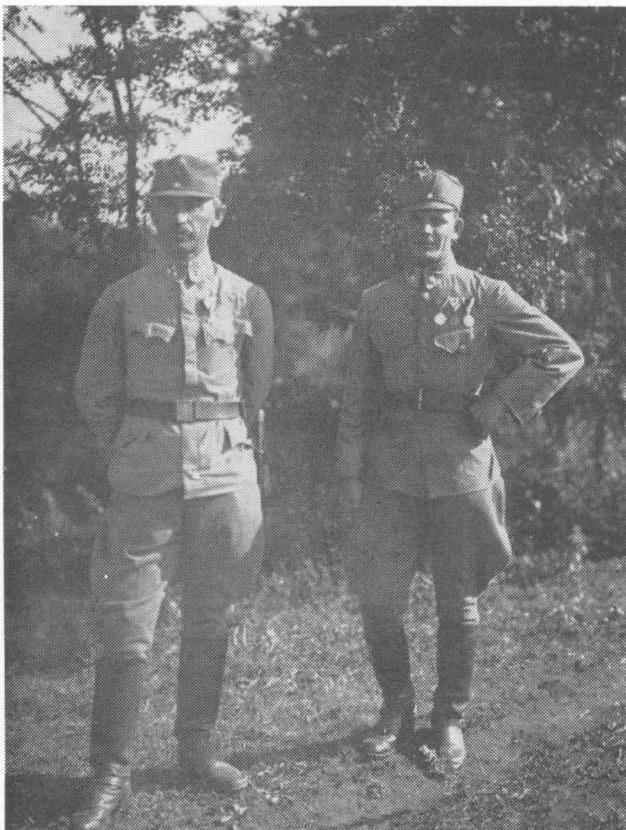
Вишкіл і Кіш УСС Стрільців змогли виїхати в Україну аж у червні 1918 року. Перед від'їздом на Велику Україну 7-го червня у Верині коло Миколаєва в Галичині відслужено Богослуження для УСС, як це видно на світлині. Місцеве українське населення провожало УСС як своїх рідних синів.

Історія України від часу заснування Києва до сучасності — це історія багатьох народів та націй, які жили на території України. Це історія боротьби за незалежність та самоврядування, за правду та справедливість. Це історія великих подвигів та підкорювання, а також величезних втрат та розкошів. Це історія, яка має велике значення для всіх українських людей та для всього світу.

НА ЗЕМЛІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Німці й австрійці мали боронити Україну від московських большевиків, але не задурно — вони реквізували у населення хліб та інші харчі, яких було дуже мало в Німеччині й Австрії через довгу війну. Україна була ще досить багата і могла дати хліба, цукру, тютюну та ін. Однак, деякі німецькі, а також угорські (мадярські) частини поводились в Україні, як напасники, силою відбирали харчі навіть у тих, які не могли їх продати чи дати, бо й самі не мали багато. За таких заступались Українські Січові Стрільці, боронили своє населення, і тому українці-надніпрянці були вдячні українцям-галичанам у лавах УСС. Наши стрільці використовували та-кож кожну зустріч з українськими братами, які понад 200 літ терпіли московську неволю, щоб розповідати їм про те, що Україна може і повинна бути незалежною державою, бо інакше завжди доведеться народові працювати не для себе, а для загарбників. Населення любило слухати стрілецьких пісень, читало українську пресу, розпитувало про життя українців в Австрії та про інші країни в Європі; наддніпрянські дівчата закохувалися в українських стрільців, любили їх за веселу вдачу, за гарний військовий вигляд і коректність у поведінці з жінками, а при тому — велику товариськість.

В середині березня частину Українських Січових Стрільців перевезли потягами до Одеси, де вони вперше побачили українське море — Чорне море, так нерозривно пов'язане з історією української козаччини, з Січчю козаків-запоріжців, з їх морськими походами проти Туреччини. Потім УСС перейшли до гарного міста Херсону, і тоді наші УСС з радістю в серці оглядали безмежні українські степи, де колись похoda-

Зліва сол. Осип Микитка, 7-ий Командант Легіону
УСС і його адютант хор. Петро Постолюк.
Олександрівськ, 1918.

ми йшли наші предки, де колись маршували війська київських князів... тисячу років тому!.. А через тиждень Українські Січові Стрільці звели перший — і переможний — бій проти москалів, які тепер перефарбувалися з „білих” — царських — на „червоних”, большевицько-комуністичних, але суті загарбників не змінили! Українські Січові Стрільці стрімкою атакою вибили большевицькі війська з міста Олександрівська.

З того часу збереглося фото, на якому бачимо у вільному Олександрівському (тепер Запоріжжя) сотника УСС Осипа Микитку і хорунжого Петра Постолюка. Сотника Микитку, пізнішого генерала і начального вождя УГА, заарештували в 1920 р. большевики і розстріляли в Кожухові біля Москви.

Чим довше перебували Українські Січові Стрільці на Наддніпрянщині, тим вони більше унезалежнювались від австрійської команди. Якщо вони мусіли провадити реквізіцію харчів у населення, то робили це розумно й тактовно, не брали в тих, що й самі не мали, подекуди платили навіть власними грішми, щоб не скривдити людей.

Один час командантом австрійської військової групи, до якої належав Легіон УСС, був австрійський архікнязь Вільгельм Габсбург. Він з пошаною відносився до українців, любив і знов українську культуру й історію. Він настільки захопився всім українським, що ходив у нашій вишитій сорочці, за що його прозвали „Вишиваним”. Архікнязь Вільгельм навіть підписувався на документах, як Василь Вишиваний! Він прихильно ставився до Українських Січових Стрільців. Коли наших УСС-ів австрійське командування послало на північ від Єлісаветграду в села забирати для армії харчі, селяни вчинили спротив, бо вже не мали що давати. Українські Січові Стрільці відмовились виступати проти свого селянства. Архікнязь Вільгельм — Василь Вишиваний, не тільки не покарав наших стрільців, а виступив у їх обороні. Тоді австрійське командування наказало всій військовій групі архікнязя Вільгельма негайно виїхати з Наддніпрянщини на захід — до Вижниці та Чернівців на Буковині. Архікнязь Вільгельм — Василь Вишиваний, після Листопадового Чину у Львові в 1918 році залишив службу в австрійській армії й виїхав до Парижу, а потім до Відня. Під час Другої світової війни, коли в 1945 році частина Відня опинилася в руках большевиків, комуністи його заарештували й вивезли. Вони знали про його великі симпатії до українців, і за те замордували десь у тюрмі в невідомому місці.

З сумом від'їздили Українські Січові Стрільці з Наддніпрянщини, а населення провожало їх, як своїх синів, із плачем...

УСС і ЛИСТОПАДОВИЙ ЧИН

Можна сказати, що коли б не рішучість Українських Січових Стрільців, їхня відвага та їхні військові знання, українська влада у Львові, відновлена Першого листопада 1918 року, не змогла б протриматись може й кілька днів, бо поляки мали там велику збройну силу.

Головна частина Українських Січових Стрільців, як вже згадано, прибула до Вижниці й Чернівців, далеко від Львова, на наказ австрійського штабу. Але невеликій групі Усусусів на чолі з сотником Дмитром Вітовським вдалося в жовтні 1918 року переїхати до Львова.

На проголошення незалежності західної частини України залишалося дуже мало часу: були достовірні відомості, що австрійська влада мала передати Галичину під управління поляків. Українські діячі у Львові, які стояли на самостійницьких позиціях, вирішили, що треба діяти. Було таємно створено Українську Головну Військову Команду, до складу якої від УСС увійшли сотник Дмитро Вітовський, Семен Горук, Б. Гнатевич та ін. Команда знала, що поляки збирають війська, що вони озброюють навіть польську частину населення міста Львова. І ось уночі з 31 жовтня на 1-ше листопада 1918 року українські війська під командою Дмитра Вітовського перебрали владу у Львові від імені Уряду Західної Української Народної Республіки, ЗУНР. — Це був Листопадовий Чин.

Українці дійсно не могли з цим відкладати, бо з Krakova вже їхала польська ліквідаційна комісія, якій австрійський намісник мав віддати всю Галичину під владу Варшави (сто-

лиці Польщі.) Але наших військ у Львові було мало. Два дні в місті лунала стрілянина, йшла боротьба між українцями — господарями міста, і зайдами- поляками, які хотіли, щоб Львів був їхнім . . . З-го листопада Львів діждався підкріпллення: з Чернівців прибуло 800 Українських Січових Стрільців, а ще трохи згодом решта УСС прибула під Львів. Осередком Військової Команди був Народний Дім і Ратуша. Українські війська міцно тримали в своїх руках цитаделю, музей Оссолінських, будинок галицького сойму, казарму Фердинанда, поліційні казарми, залізничну станцію Підзамче та міську різню. Найавзятіші бої між українцями і поляками відбувались за цитаделю — військове укріплення, та за дім сойму.

УСС були у Львові всюди. Їх кидало командування туди, де починали захитуватись рідкі лави оборонців. Тому через три тижні боротьби Українська Національна Рада вирішила вийти зі Львова, бо важко було боротися в місті, де поляки мали більше війська і більше населення.

Українські Січові Стрільці спочатку не хотіли виходити зі Львова. Вони казали, що ще є досить сили, щоб зберігати місто в українських руках, а це мало велике престижеве значення, і українські політики мали б ще час про долю Галичини заговорити на увесь світ. Однак, на наказ своєї влади довелося вийти з міста. Усусуси повинні були б відійти аж до Куревич, та вони самовільно створили дві бойові групи „Схід” і „Старе Село”, і цими групами звузили оборонний перстень довкола нашого княжого міста. Тим часом, у Західній Україні почали нашвидку організувати армію — Українську Галицьку Армію, УГА. Перші частини УГА почали прибувати на фронт проти поляків.

У тих боях Українські Січові Стрільці особливо визначились 16 лютого 1919 року: вони повели наступ на Вовчухи, перервали залізничне сполучення між Львовом і Перемишлем, котрим поляки довозили зброю й харчі. Усусуси не тільки перервали шлях, а й взяли 350 поляків у полон, здобули 30 скорострілів, 6 гармат, 2 міномети та багато іншого воєнного добра.

Однак Українська Галицька Армія, до складу якої тепер входили Українські Січові Стрільці, мусіла відступати пе-

ред сильною й добре озброєною та забезпеченю армією Польщі. Усусуси при тому відході до південно-східного району Галичини, захищали відворот, ішли останніми, відстрілюючись від напасника-ворога, стримуючи його, щоб пляновий відступ не обернувся в панічну втечу.

На невеликій українській території скупчилася численна українська армія, оточена з усіх сторін: із заходу — поляками, зі сходу — московськими комуністами-большевиками, а з півдня — румунами. Румунія хотіла приседнати до себе українську Буковину й ін. райони України. Здавалося, що вже всіх оборонців прав України чекає певна смерть. Але Українська Галицька Армія після короткого перепочинку — пішла 7 червня в рішучий наступ.

Іван Франко серед Українських Січових Стрільців — в „Стрілецькім Захисті” у Львові, 1916.

ЧОРТКІВСЬКИЙ НАСТУП

„Здобути, або вдома не бути!” — під таким гаслом кинулись українські полки на ворогів.

Головний удар був скерований на поляків, які такого не сподівались. Українські війська залізним кулаком ударили по ворогові, стрімким наступом здобули Ягольницю, Чортків і пішли вперед, здобуваючи Бучач, Монастерицьку, Підгайці та інші міста й села. Начальна Команда послала бригаду Українських Січових Стрільців на підкріplення українського фронту під Вербівцями, де наші стрільці розгромили поляків 10 червня у нічному бою, а 12 червня переслідували їх під Ходачковом і Купчинцями. Наступом керував тоді поручник Володимир Калина.

Потім Командування послало Усусусів на Бережани, бо в тому районі польські війська стримали наш наступ, міцно укріпивши це місто, Гиновичі і Нараїв. Другий курінь УСС з допомогою артилерії отамана Ярослава Воєвідки розбив і там польські війська. Здавалося, що шлях на Львів уже вільний! ..

Саме в цей час Польща дістала велику допомогу з Франції: звідтіля прибув Легіон під командуванням генерала Галлера, складений із поляків, добре озброєний і зодягнений за гроші поляків, які жили в Америці й жертвували на свій Легіон. У бою, важкому й жорстокому, під Дунаєвом поляки кинули проти українців той Легіон та познанський полк. Все таки 2-ий Курінь Українських Січових Стрільців та стрілецька артилерія стримали й навіть відкинули назад поляків.

До Львова залишалося ще тільки 50 кілометрів! Українська молодь і старші йшли до лав Української Галицької

Армії. Армія кількісно зростала, підіймався бойовий дух воїків, але... нестало амуніції — набоїв, гранат. Українцям ніхто не допомагав, ніхто не поставав їм зброї. Дійшло до того, що на одного стрільця припадало по 2-3 набої на рушницю. Представники УГА скуповували на селах зброю й набої, та цього було замало, а поляки мали повно амуніції. За таких обставин довелося поневолі відступати. Українська Галицька Армія в повнім ладі відступала на схід, до своїх братів на Великій Україні, які також кривавилися в боротьбі проти московських білої і червоної армій. Бригада Українських Січових Стрільців охороняла відступ 2-го Корпусу Української Галицької Армії. 16 липня 1919 року поблизу села Кудринці Усусуси знову перейшли річку Збруч.Хоча йшли на Наддніпрянщину, але з сумом покидали свою рідну Галичину під кормигою польських напасників. Поет і композитор пор. Роман Купчинський оспівав ту подію такими словами:

*Ой, та зажурились Стрільці Сіговії,
Як Збруг-рігку проходили,
Хог стільки народу впало за свободу,
Встоятись не було сили...*

Похідна колона Вишколу УСС з Верині на залізницю до виїзду на Україну.
7.VI.1918.

КІЇВСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ

Коротко розповімо про ту частину українського січового стрілецтва, яка переважно з таборів полонених вибралась на волю й зібралась у Києві. Там Січовими Стрільцями командував полковник Євген Коновалець, близький співробітник Головного Отамана Армії Української Народної Республіки Симона Петлюри, видатний полководець, патріот-самостійник.

Українські Січові Стрільці у Києві були, поруч із Гайдамацьким Кошем під командуванням Симона Петлюри, та іншими полками Армії Української Народної Республіки, найбільш випробуваною, здисциплінованою збройною силою в Києві. Коли була потреба, київські Січові Стрільці виступали з Києва й громили ворогів на підступах. Вони несли збройну варту в столиці, вони особисто охороняли Український Уряд — Центральну Раду. На фото — старшини й підстаршини сотні Січових Стрільців у Києві в січні 1918 року, під командуванням сотника Р. Сушки (стор. 78).

Коли московські більшевики підбурigli частину несвідомих українців і стягли свої чималі сили (понад 3,000 вояків) до зброярні в Києві, Арсеналу, та підняли там повстання проти Українського Уряду — у бій проти них пішов Гайдамацький Кіш на чолі з Симоном Петлюрою і наші славні Січові Стрільці. Був запеклий бій, але з більшевицького гнізда „викурили” всіх, до останнього, ворогів.

Київські Січові Стрільці, довідавшись, що в Галичині йде важкий бій проти поляків, все таки вирішили залишитись у столиці Української Держави. У Білій Церкві під Києвом відбулося тоді засідання Стрілецької Ради. На засіданні вирішили, що Січові Стрільці повинні залишитися в Києві, для оборо-

рони столиці. Один із старшин Січових Стрільців згодом про це писав: „Для Січових Стрільців Київ був ціллю мрій, бажань і змагань... Київський фронт був для СС головним... Січовий Стрілець розумів, що доля Соборної України вирішиться над Дніпром, а не у Львові” (А. Крезуб, історик Українських Січових Стрільців).

Київські Січові Стрільці, яких треба назвати героями Визвольної Боротьби відновленої Української Держави, пережили до кінця гірку долю, яка зазнала вся східня Україна, Наддніпрянщина. Московські червоні полки врешті-врешт після довгих боїв залишили ту частину України і створили так звану „Українську Советську Соціалістичну Республіку”, УССР, що стала колонією Росії-Московщини, підкореною, але юскореною. Київ ніколи не корився і ніколи не скориться ворогам!

Полковник Евген Коновалець

Аскольдова Могила над Дніпром і цвинтар героїв Крут і Січових Стрільців, поляглих у вуличних боях в Києві і під Мотовилівкою.

Старшини і підстаршини сотні Січових Стрільців сот. Р. Сушка.
Київ, січень 1918.

БРИГАДА УСС ЗНОВУ НА НАДДНІПРЯНЩИНІ

Дорогі молоді читачі, ви, можливо, вже й стомились, читаючи про безнастаний бої, походи та переходи... Але така була фронтова війна, і кожний день, кожну ніч хтось падав із наших вояків, когось оплакували вдома діти і дружини, і матері... Ви напевно помітили, що хоч Україна — єдина, але під час боїв у 1917-1920 роках проти поляків, москалів, румунів та інших напасників, було один час неначе дві України: Західня з Українською Галицькою Армією і Східня — Українська Народна Республіка, з її армією. Ви знаєте, що в січні 1919 року було опубліковано Акт Соборності в Києві: тоді обидві частини одного-єдиного народу об'єдналися в одній відновленій Українській Соборній Самостійній Державі — Українській Народній Республіці. Наступні молоді покоління українців повинні пам'ятати, що Українська Нація має завжди і всюди виступати як одно-єдине ціле, тоді міцнішим буде український кулак і тоді з ним доведеться ворогам рахуватись.

Польове Богослуження Вишколу УСС перед виїздом на Україну.
Веринъ 7.VI.1918.

ПОХІД НА КІЇВ

Перейшовши через річку Збруч, Українська Галицька Армія і Бригада Українських Січових Стрільців згromадилися біля Кам'янця Подільського.

На початку серпня 1919 року війська Армії Української Народної Республіки пішли походом на Київ і за місяць його здобули з рук ворога. Бригада УСС ще якийсь час стояла в Кам'янці Подільському, як резервова, запасна одиниця. Але скоро московські большевики почали загрожувати з півдня, збоку Одеси, і тоді деякі частини Української Галицької Армії та УСС пішли до бою, щоб не дати ворогові зайти з-заду головних українських сил. Під Христинівкою відбувся великий бій. Там були розбиті московсько-большевицькі війська, і там українці здобули чимало зброї, якої вже починало не вистачати. Бригада УСС пішла ще далі й здобула місто Умань. Але в Умані наші стрільці зустрілися з рухливими, озброєними багатьма кулеметами на возах („таchanках“) партизанськими загонами „батька“ Махна. Це був анархіст, який не визнавав ніякої влади, він багато нашкодив українцям, бо раз нам допомагав, а вдруге — проти нас воював. Махно тоді воював проти решток царської білої армії під командуванням Денікіна. Українські Січові Стрільці хотіли домовитися з „батьком“ Махном, щоб спільно вдарити на Денікіна, який був також ворогом незалежної України. Але Махно не забажав воювати спільно . . . Врешті-решт його розбили полки московських большевиків, сам Махно втік у Францію, де й помер.

Біла московська армія Денікіна з великою силою вдарила по Українських Січових Стрільцях, які вже не мали до-

сить ні людей, ні зброї, щоб виграти бій. Тому довелося, відстрілюючись, відступати, відбивати шалені напади денкінської кінноти. Після завзятого бою під Ладижином Українські Січові Стрільці, смертельно втомлені, перейшли на захід річки Бог і з боями пробилися до кусника вільної від ворога української території, біля міста Жмеринки, великої залізничної станції.

Відзначенні срібними медалями хоробрості, зліва: хор. С. Яремкевич, хор. П. Дідушок, пхор. Ф. Черник, пхор. А. Зелений.

ЧОТИРИКУТНИК СМЕРТИ

Район на північ до міста Чуднова, на південь до міст Умані і Вапнярки по річку Дністер, — на захід по річку Збруч і місто Шепетівку, на схід — до міст Житомира і Христинівки, в історії української Визвольної війни 1917-1920 років названо „Чотирикутником смерти”. Там перебували взимку 1919 р. і весною 1920 року уцілілі в боях полки Української Галицької Армії, між ними і УСС.

З усіх сторін наступали на нашу слабо озброєну, знесилену армію вороги: із півночі і сходу згадувані вже білі московські війська ген. Денікіна, яким допомагали деякі країни Заходу; із заходу — поляки, а в нутрі українського тaborу людей косив косою смерти тиф — страшна хвороба, бо не було ніяких ліків, ні лікарень, ні білизни, ні навіть мила. Від тифу гинули і стрільці, і старшини, і навіть медичні сестри та лікарі. Увесь той район перетворився на справжню долину смерти, долину горя. Лише ті, які залишились здоровими й пережили ту трагедію до теплих весняних днів 1920 року, змогли нарешті скрутатись, завести чистоту, зменшити смертність від тифу. А все це відбувалось не в затишку, а під частими нападами, то одного, то другого ворога . . .

Частина Української Галицької Армії не змогла втриматися й піддалася московським большевикам, із них вони створили „Червону Українську Галицьку Армію”, ЧУГА. Коли б ті бійці, не піддалися, то все одно погинули б від тифу, голоду й холоду. Большевицька команда наказала трьом бригадам Галицької Армії зайняти позиції на противольському фронті. Це було в квітні 1920 року. І так галицькі українці могли знов битись з польським ворогом України. Та це не довго тривало.

Головний Отаман Симон Петлюра заключив із Польщею договір, згідно з яким Польща мала допомогти Україні звільнити українські землі від російських більшевиків, але за це поляки мали затримати західні українські землі Галичину по річку Збруч та частину Волині й Полісся. Російські більшевики переорганізували Галицьку Армію на 3 бригади. Галицьке військо знову мало рішатися: чи йти з московськими комуністами проти Польщі, щоб визволити західні українські землі, чи звернутися проти Москви, щоб визволити Україну з-під московського ярма. Друга і Третя Бригади Червоної Укр. Галиць. Армії, як вони тепер звалися, зірвали союз із московськими комуністами та перейшли до Української Армії Головного Отамана Симона Петлюри. Вони обернули свою зброю проти комуністів. Але це тривало тільки один день, бо саме тоді українські війська Української Народної Республіки на спілку з поляками почали офензиву проти комуністів і дійшли до тієї лінії, на якій стояли дві галицькі Бригади. Поляки не погодилися на те, щоб галицькі війська були частиною Армії Української Народної Республіки. Поляки відобрали зброю воякам Другої і Третіої Бригад, а стрільців і старшин взяли до неволі як полонених, хоч вони не взяли їх в полон, бо українці самі прийшли до Армії Головного Отамана Симона Петлюри. Поляки боялися української збройної сили, вони знали, що український вояк зі збросю в руках ніколи не погодиться на те, щоб західні українські землі, де колись панували славні українські князі й королі — Данило і Лев, належали до польської держави.

Що сталося з Третьюю Бригадою Галицької Армії, до якої належали УСС? Ця Бригада УСС не перейшла до Армії УНР, яка була в союзі з ворогами України — поляками. УСС хотіли затримати зброю в своїх руках до корисної для України хвилини. Вони сподівалися, що становище скоро зміниться. Багато надій УСС покладали на держави Антанти, які мали б виступити війною проти комуністичної Росії Леніна. Були навіть вістки, що вже вивантажують в Одесі армії для боротьби проти комуністів.

Але, яккаже українська приказка, так не сталося, як гадалось. Становище не змінювалось. Бригада УСС не збе-

регла своєї бойової сили. Деяка частина УСС змогла разом із іншими українськими вояками перейти, до Чехо-Словаччини, яка прихильно ставилася до українців. Там їх інтернували, відобривши зброю, але пізніше випустили їх на волю.

Частина Українських Січових Стрільців залишились на кілька років у Чехо-Словаччині, користуючись тим, що уряд у Празі давав деяку допомогу українцям. Вони змінили зброю на книжку, закінчили різні вищі навчальні заклади, здобули різні фахи, а потім поверталися у Галичину на Волинь, Буковину й до інших земель знову розділеної, знову знедоленої України. Там вони включалися у громадське, релігійне, господарське і культурне життя. Там колишні Українські Січові Стрільці знову починали діяти для того, щоб врешті-решт таки розвеселити свою зажурену червону калину — Україну.

З'ЇЗД КОЛ. УСС В ПРАЗІ 1921 Р. Зліва сидять: Г. Гріцай, С. Ріпецький, З. Носковський, В. Старосольський, М. Чичкевич, Я. Індішевський, Л. Розенберг (В. Чорний). Стоять в 1-ім ряді: Н. Демчук, С. Індішевський, О. Волосянський, Ф. Бей, В. Верхомний, Н. Селянський, В. Коссак. 2-ий ряд: М. Талпаш, К. Третяк, О. Кисіль, Р. Стакура, Д. Яцушко, Р. Роздольський, М. Мінчак. 3-ий ряд: Н. Леонтович, М. Струтинський, Я. Крицун, А. Артимович.

**
*

Дорогі молоді читачі!

Минали роки... На Заході Україні українці під польською окупацією створили між двома світовими війнами таємну Українську Військову Організацію, УВО, якою керував відомий уже вам полковник Євген Коновалець. Потім УВО перетворилось в Організацію Українських Націоналістів, ОУН. У 1926 році на еміграції Шварцбарт убив підступно з револьвера на вулиці в Парижі Головного Отамана Армії Собороної Української Держави сл. п. Симона Петлюру. В 1938 році комуністично-московський агент убив у Роттердамі, в Голландії, сл. п. полковника Євгена Коновалця. Але українська ідея від того не вмерла, а ще більше зміцніла.

Коли розпочалася Друга світова війна в 1941 році, то Організація Українських Націоналістів і провідні військовики створили Українську Повстанську Армію, яка боронила українців від німецьких фашистів і московських комуністів.

У 1950 році москалі в бою біля Львова, аж 6 років по закінченні Другої світової війни вбили Головного Командира УПА сл. п. генерал-хорунжого Тараса Чупринку — відомого пластового діяча Романа Шухевича. Ще кілька років минуло, і Москва, через агента Сташинського, підступно вбila ціянкалі Провідника Революційної ОУН сл. п. Степана Бандери та іншого політичного діяча Лева Ребета у Мюнхені...

Москва — біла і червона — була й буде ворогом України. Вона тепер провадить в Україні російщення українського народу, вчиняє арешти, безпідставно засудила на закритих таємних процесах багатьох молодих українських діячів куль-

тури і науки, як В. Чорновола, В. Мороза та багатьох інших Нескорених. Москва вже 22 роки тримає по тюрях сина ген.-хор. Тараса Чупринки-Шухевича — Юрія Шухевича, забравши його у тюрму, коли мав 15 років. Він не хоче зректися свого славного батька — і за те його мучать...

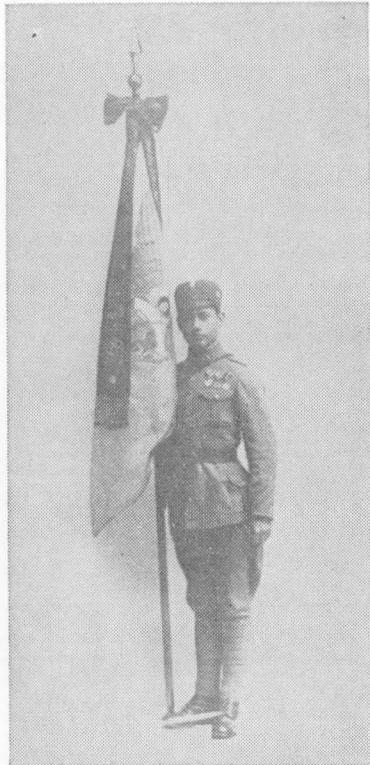
Можемо сказати, що в особі Юрія Шухевича і багатьох тисяч Нескорених у сучасній советській Україні — відроджується дух Українського Січового Стрілецтва. Зберігаймо його в наших душах — якщо не сьогодні, так завтра залучають громи над Європою, над Україною. Народ, який тисячу років тому став християнським, і який тепер нараховує вже майже 50 мільйонів душ — не буде вічно пригніченим!

На світі було багато імперій — штучно утворених держав, у яких панував один найбільший народ. Але всі вони розвалилися. І хто їх розвалив? — Розвалили їх народи, яких вони поневолювали. Теж саме буде і з новочасною Російською імперією у формі СССР.

Українці у вільному світі мусять бути готові до нових змагань. Ми живем для того, щоб вічно жив український нарід, щоб вічно жила Україна — вільна, незалежна, соборна і державна, така, за яку змагалися наші Незабутні Українські Січові Стрільці.

В цьому, 1974 році, минає 60 років, як УСС пішли зі зброєю в руках проти могутньої, здавалося тоді непереможної, царської Росії. Український нарід не припинив свого змагання до волі, бо він вірить своїому Пророкові Тарасові Шевченкові, який писав: „Встане Україна, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти!”

Сл. п. Омелян Білинський,
корунжий і прапороносець УСС
із прапором УСС у Відні —
25 грудня 1916 р.

Митрополит А. Шептицький править архієрейську Службу Божу з нагоди
посвячення прапору У. С. С.
Розвадів, 28. жовтня 1917. р. — Фот. Т. Тотоескул.

Ватикан. Й. Бл. Кир Йосиф Кардинал Сліпій, у домашній каплиці, до-
вершус чину посвячення шарфи до пропору УСС, дия 13-го жовтня
1965. Приявник: представник Гол. Ради Братства УСС Михайло
Сєтроверха.

о. Микола Йжак, пол. духовник
Фот. Відень 1916.

Отам. Семен Горук

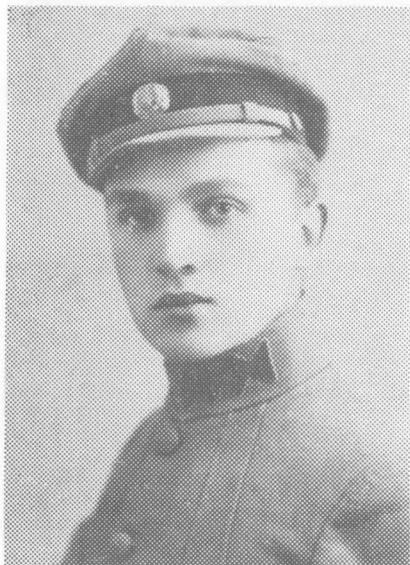
Чет. Богдан Гнатевич

Четар Гриць Трух

Сотня А. Мельника. Пановічі, 30.VI.1915. Впереді зліва: Ф. Черник, В. Кучабський, А. Мельник, С. Яремкевич.

Володимир Попель.
Нар. 1900 р. До УСС вступив 1916 р.
В червні 1920 р. розстріляний
більшевиками в Одесі.

Підхор. Лука Луців

Вхід сотні Вітовського до його рідного села Медухи, к. Галича
Початок липня 1915.

В стрілецьких ровах в Куропатниках. Зпереду чет. М. Маренін. Березень 1917.

Підстаршини сотні Будзиновського. Зліва сидять: Д. Бочан, І. Поритко, Ю. Соколовський, І. Максимишин. Стоять: І. Білоус, Г. Пачеха, Н. Чорненський, П. Лопадчак, М. Мокрій, О. Дяків. Соснів 20.IX.1915.

Пробосвий відділ Гуцульської сотні. Кірлібаба травень 1917.

Чет. Жигмонт Олексин

Цю книжечку про Українських Сігових Стрільців написав сотник УСС Жигмонт Богдан Олексин і призначив її для української молоді, щоб вона пізнала тих, які в році 1914 з піснею про гервону калину пішли в бій за те, щоб здобути волю України.

Жигмонт Богдан Олексин ціле своє життя працював як педагог і дуже любив українську молодь. Бажав, щоб наша молодь пізнала історію свого народу, щоб любила свою рідну мову та культуру.

Після війни працював у шкільництві на рідних землях і на скатальщині.

Народився 12 травня 1883 р. в Опільську, пов. Сокаль, учительський семінар в Сокалі, учителював у повіті Рава Руська 1904-1914. Від серпня 1914 р. при УСС в сотні Семенюка. 1915-1918 старшина при команді ХХV Корпусу. Учасник листопадового перевороту в Бережанах. 1919 військовий командант в Жидачеві і Прокупіві. 1920 командант відділу охорони залізниці Одеса-Тираспіль.

Помер 30 липня 1973 року як найстарший у тому часі живучий колишній Усусус. Похоронений 2 серпня 1973 р. на цвинтарі при Церкві Св. Андрія в Пармі, Огайо.

ПОХОРОНИ БЛ. П. Ж. Б. ОЛЕКСИНА 2 СЕРІНЯ 1978 Р.

(Зліва другий): Іван Попович, від ОбВУА, третій І. Руденський, від І УД УНА

(Зліва): о. Роман Набережний, о. Володимир Грабець, о. д-р М. Любачівський, о. Остап Гончулак

(Зліва): Михайло Остреверх — В-ю „Червона Калина”, Іван Макогон, Іван Зварун, Степан Небеш, Леонід Бачинський — ОбВУА, д-р Іван Гурко, Іван Палка — УСС, д-р Степан Ріпецький — Головна Рада Братства УСС

У пошані до бл. п. Сотника УСС Жигмонта Богдана Олексина зложили на Фонд Видавництва „ЧЕРВОНА КАЛИНА”:

По 50.00 дол. — інж. Орест Небеш;

По 20.00 дол. — Степан і Володимира Небеші, д-р Евген і Ліда Небеші, Микола і Володимира Кавки;

По 15.00 дол. — д-р Роман і Стефанія Барановські;

По 10.00 дол. — Ярема Попель, Тарас Загаєвич, інж. Роман Трешньовський, Степан Галяревич, Микола Червецький, інж. Володимир і Ірена Піки, Зеновія Комарянська, Гелена Кравців, Осипа Галяревич, інж. Ірена Кашубинська, мтгр Мирослав і Ірена Іванишини, мтгр Остап і Ярослава Гуки, Маріян і Олена Дуби, Василь Хміляк;

По 5.00 дол. — Зеновій Єзерський, інж. К. Мороз, Станіця Братства УСС в Клівленді.

*

Як вияв пошани і пам'яти для Найдорожчого Татка, Дзядзя і Прадзядзя склали на Фонд Видавництва „Червона Калина”:

По 50.00 дол. — Роман і Мирослава Грабці;

По 25.00 дол. — Олег і Берніс Богуші, Роберт і Віра Моллс, Юрій і Віра Грабці.

*

На фонд видання Ілюстрованої Історії УСС для молоді „Пісня про гервону калину” — авторства пок. Ж. Б. Олексина жертвували члени Родини:

По 150.00 дол. — Мирослава і Роман Грабці, Олег і Берніс Богуші;

По 100.00 дол. — Юрій і Віра Грабці, Віра і Франк Моллс, Олег і Берніс Богуші

По 50.00 дол. — Ірена і Антін Феденишини;

Крім цього на цю ж ціль зложили: 50.00 дол. — Софія Годованець; 20.00 дол. — Іван і Стефанія Фури; по 10.00 дол. — Микола і Марія Ковалиські, Мирослав і Ірина Іванишини, Василь і Павлина Ґамінські, д-р Теодор Решетило, Йосип Марцінюк, Учительська Громада - Клівленд.